
JMG

– *Kandidatuppsats 15 hp* –

“Jag tycker att man måste vrida och vända lite på den här frågan”

*En studie av agendamakten i Uppdrag Gransknings
ansvarsutkrävande intervjuer*

Författare: Rebecka Erics & Rasmus Persson
Handledare: Mats Ekström
Termin: VT 2013
Kurskod: JU1532

UNIVERSITY OF GOTHENBURG
DEPT OF JOURNALISM, MEDIA AND COMMUNICATION

– Abstract –

- Title:** ”Jag tycker man måste vrida och vända lite på den här frågan” – En studie av agendamakten i Uppdrag Granskning's ansvarsutkrävande intervjuer
- Authors:** Rasmus Persson and Rebecka Erici
- Subject:** Undergraduate research paper in journalism studies, Dept. of journalism, media and communication (JMG) Gothenburg University
- Term:** Spring 2013
- Supervisor:** Mats Ekström, JMG, Gothenburg University
- Pages/words:** 37 pages/18 568 words (excluding appendix)
- Purpose:** The main purpose was to examine how the power over the interview agenda could be influenced by question- and answer-constructions in the Swedish television news program Uppdrag Granskning.
- Method:** Conversation analysis and qualitative text analysis
- Procedure:** Six interviews from Uppdrag Granskning were transcribed and analyzed from an agenda power perspective.
- Results:** The interviewer has a clearly superior control over the interview's agenda compared to the interviewee in the study's selection of interviews. This superior control is partly due to the interviewer's privileged position of being the provider of questions, but also due to the specific character of this selection's type of interviews. Furthermore, the study shows that the interviewees, in spite of their limited authority, have a strong tendency to try to affect the interview's agenda.
- Key words:** *Ansvarsutkrävande; Uppdrag Granskning; agendaförskjutningar; frågekonstruktion; svarskonstruktion; conversation analysis*

– Innehåll –

1. Inledning	s. 5
1.1 Bakgrund	s. 5
1.2 Ansvarsutkrävande intervjuer i Uppdrag Granskning	s. 5
2. Syfte och frågeställningar	s.7
3. Teoretisk ram och tidigare forskning	s. 8
3.1 Mediemakt	s. 8
3.2 Agendamakt i den ansvarsutkrävande intervjun	s. 9
3.3 Tidigare forskning om agendamakt i intervjuer	s. 9
3.4 Intervjuteknik på journalisthögskolan	s. 9
4. Urval och metod	s. 11
4.1 Urval	s. 11
4.2 Metod	s. 13
4.2.1 Operationalisering	s. 13
4.2.2 Inre Validitet	s. 14
4.2.3 Extern validitet	s. 14
5. Resultat och analys	s. 16
5.1 ”Första turen” – frågornas konstruktion	s. 16
5.1.1 Öppna och slutna frågor	s. 16
5.1.2 Ledande slutna frågor	s. 18
5.1.3 Betingade öppna frågor	s. 19
5.1.4 Kommentarsupplemanande påståenden	s. 21
5.2 ”Andra turen” – svarens konstruktion	s. 23
5.2.1 Tillmötesgående svar	s. 24
5.2.2 Delvis förskjutande svar	s. 25
5.2.3 Helt förskjutande svar	s. 27
5.3 ”Tredje turen” – hur bemöter intervjuaren svaren	s. 28
5.3.1 Öppet kritiserande	s. 28
5.3.2 Upprepande av det ursprungliga ämnet	s. 29
5.3.3 Bestridande som motverkas av tredje part	s. 31
5.3.4 Gå vidare till nytt ämne	s. 32
5.3.5 Godkännande av agendaförskjutning	s. 32
5.4 Reportagens inflytande över intervjusituationen	s. 34
5.4.1 Att fullständigt acceptera	s. 35

5.4.2 Att delvis acceptera	s. 35
5.4.3 Att tillsynes acceptera	s. 36
5.4.4 Att inte acceptera	s. 37
5.5 Det betingade samtalet	s. 37
6. Slutsatser och diskussion	s. 39
6.1 Om makten över agendan	s. 39
6.2 Om frågekonstruktion	s. 39
6.3 Om svarskonstruktion	s. 40
6.4 Vidare diskussion: En ideal intervjuteknik?	s. 40
Källförteckning	s. 42
Appendix	s. 44
Transkribering av ”Blodracet”	s. 44
Slutgiltigt frågeschema	s. 47

– 1. Inledning –

1.1 Bakgrund

I varje samtal finns ett maktperspektiv. Någon styr samtalet i en riktning. Något leder konversationen åt ett håll. Ibland är det en som driver, ibland sker det av gemensam kraft. I vardagliga samtal är detta något som oftast sker omedvetet, något som får samtalet att flyta. I intervjusammanhang ser det dock annorlunda ut. Där har den ena parten till uppgift att styra samtalet, att ställa frågor som ger ett relevant innehåll till intervjun.

Uppdrag Granskning är ett av Sveriges ledande TV-program för granskande journalistik. De använder sig till stor del av ansvarsutkrävande intervjuer där de som har granskats ställs till svars. Vid dessa intervjuer har intervjuaren både makten och uppdraget att styra samtalet mot ämnen som är besvärliga för intervjupersonen. Samtidigt försöker intervjupersonen, å sin sida, oftast påverka samtalet på sådana sätt att denne framställs i så god dager som möjligt. Det är i detta maktspel som vår uppsats tar avstamp. Vem har makten över intervjuernas agenda? Vad legitimerar denna makt? Och framförallt: hur kan makten över agendan förändras under intervjun?

Detta maktspel har studerats och analyserats tidigare. Framförallt i nyhetsintervjuer och politiska intervjuer. Unikt för denna studie, så långt vi kunnat finna, är att den fokuserar på ansvarsutkrävande intervjuer som kommer efter ett granskande reportage. Alla intervjus deltagare har sett reportaget och vet därmed vad det är som har granskats och vilka perspektiv reportaget tar upp. De intervjuade har således blivit presenterade för den verklighetsbild som intervjun tar avstamp i och måste i intervjusituationen, på ett eller annat sätt, hantera reportagets innehåll.

1.2 Ansvarsutkrävande intervjuer i Uppdrag Granskning

Uppdrag Granskning har sedan starten 2001 varit Sveriges ledande teveprogram för undersökande journalistik. Programmet har varje vecka runt 900 000 tittare, vilket innebär att man når cirka 10 procent av Sveriges befolkning (Media mätning i Skandinavien, 2013)

Ansvarsutkrävning är en viktig del av Uppdrag Gransknings uppdrag. Den som granskas ska ställas till svars för sina förehavanden samt erbjudas en ärlig möjlighet att bemöta de uppgifter som publiceras i reportaget. Så här skriver Uppdrag Granskning om sitt ansvarsutkrävande ansvar (SVT, 2011):

“Ansvarsutkrävande är en grundsten i vår journalistik. Det innebär att person, myndighet, organisation eller företag som är ansvarig för ett missförhållande identifieras och ställs till svars. Kravet på opartiskhet i sändningstillståndet innebär bland annat att en klart utpekad part som utsätts för kritik ska ges möjlighet att försvara sig. Om allvarlig kritik ges på flera punkter så ska parten erbjudas möjlighet att bemöta dessa.”

Uppdrag Gransknings ansvariga utgivare, Nils Hansson, menar att programmet uppfyller ansvaret att erbjuda utpekade parter en möjlighet att bemöta kritik. Detta gör de genom att – utöver de intervjuer som ingår i reportagen – ofta inkludera en längre ansvarsutkrävande intervju i direkt anslutning till reportagen. Dessa intervjuer har karaktären att intervjupersonen först har fått se det aktuella reportaget för att sedan besvara de ansvarsutkrävande frågorna (Hansson, 11 april 2013). Det är denna specifika intervjuform som uppsatsen ämnar studera.

Intervjuformen är intressant på flera sätt. Å ena sidan går det att hävda att makten över intervjus agenda tillhör intervjuaren på ett ännu tydligare sätt än andra ansvarsutkrävande intervjusituationer – eftersom intervjun i detta fall står i tydlig relation till ett långt kritiskt reportage som intervjuaren eller dennes redaktion producerat (och därmed kontrollerar). Å andra sidan ges intervjupersonen möjlighet

att problematisera den verklighetsbeskrivning som framställs i reportaget eftersom denne de facto har privilegiet av att få sista ordet.

Avslöjanden i Uppdrag Granskning får ofta stort genomslag även i övriga media och leder inte sällan till konsekvenser för de inblandade i reportagen. Ett relativt färskt exempel är den muthärva i Göteborgs Kommun som avslöjades i Uppdrag Granskning 2010. Reportaget ledde bland annat till ett tiotal åtal och ordföranden i idrotts- och föreningsnämnden tvingades avgå (Höglund J. 2012, 25 mars). De granskade parterna i Uppdrag Granskningens reportage känner således rimligen till att deras medverkan kan få stora konsekvenser. Därmed torde det också finnas en benägenhet för de som granskas att på olika sätt försöka påverka den verklighetsbeskrivning som ges i det färdiga reportaget.

Det tydligaste sättet på vilket den utpekade parten kan påverka bilden av verkligheten som målas upp i reportaget torde vara genom att delta i den ansvarsutkrävande intervju som Uppdrag Granskning erbjuder. Samtidigt gäller det då för den utpekade parten att i så hög utsträckning som möjligt försöka påverka intervjuens agenda på sådant sätt att önskvärda budskap framkommer – en svår uppgift, som sagt, med tanke på den avsevärda makt som intervjuaren har över agendan i den nämnda intervjusituationen.

– 2. Syfte och frågeställningar –

Syftet med denna uppsats är att studera makten över agendan i TV-programet Uppdrag Granskning's ansvarsutkrävande intervjuer. Uppsatsen ämnar undersöka hur intervjuare med hjälp av frågeteknik bevarar, alternativt tar tillbaka, den från start givna agendamakten över intervjun. I förhållande till intervjuarens agendamakt undersöks också intervjupersonernas svarsteknik och hur denna kan påverka intervjuens agenda. Vidare studeras vilket inflytande de respektive reportagen har över intervjuerna de är kopplade till.

– Huvudfrågeställningar till materialet –

- Hur konstrueras frågor och hur används de som medel för att styra intervjun?
- Hur konstrueras svar och hur används de som medel för att styra intervjun?
- Hur relaterar den ansvarsutkrävande intervjun till reportaget? Det vill säga hur påverkar det granskande reportaget intervjusituationen?

– 3. Teoretisk ram och tidigare forskning –

Denna uppsats utgår från ett grundantagande om att medier har en viktig funktion som agendasättare i samhället. Jesper Strömbäck skriver *“att medierna måhända inte har makt över människornas åsikter, men att de har makt över vilka frågor människor har åsikter om”* (Strömbäck 2000:199). Således finns ett behov av att granska media och hur de förvaltar denna makt. Ett annat perspektiv av mediamakt är *framingeffekter* som av Robert Entman beskrivs som *“(…)att man väljer ut vissa aspekter av en uppfattad verklighet och gör dem mer framträdande i en kommunicerad text, för att på så sätt främja en viss problemdefinition, orsakstolkning, moralisk bedömning och/eller föreslagen lösning på det beskrivna problemet”* (Shehata 2012:327f). Framingeffekten innebär alltså att media har möjlighet att bestämma vilken del av verkligheten som ska få vara framträdande när ett skeende skildras. Slår man samman dessa teorier så kan det konstateras att hur ett ämne gestaltas i media påverkar hur människor kommer att tänka kring det ämnet. Därav blir det betydelsefullt för varje intervjuperson att försöka framstå på ett så gynnsamt sätt som möjligt.

Uppdrag Granskning är ett tongivande TV-program med påverkan på samhällsdebatten. Med utgång i ovan nämnda perspektiv på mediamakt så blir det intressant att studera hur agendamakten fördelas i Uppdrag Granskningens intervjuer. Har de som blir intervjuade möjlighet att påverka intervjuens agenda eller är det journalisten som helt äger makten över dagordningen?

3.2 Agendamakt i den ansvarsutkrävande intervjun

Intervjun är en systematiserad samtalsform med specifika regler och roller för de som deltar. Som samtal är den underkastad en turtagningsordning som innebär att intervjuarens samtalsturer i huvudsak består av frågor och att intervjupersonens samtalsturer i huvudsak består av svar (Greatbatch 1988:403). Denna ordning innebär att den grundläggande makten över intervjuens agenda tillfaller intervjuaren som i egenskap av frågeställare har privilegiet att fastställa samtalets ämnesmässiga innehåll (se metodavsnittet för förklaringar av begreppen *samtalstur* och *turtagningsregler*). Vidare går det kanske att hävda att intervjuarens makt över agendan är ytterligare förstärkt i den ansvarsutkrävande intervjun eftersom den ansvarsutkrävande formen för intervjun ålägger intervjupersonen att i ännu högre utsträckning verkligen besvara de frågor som intervjuaren ställer för att inte riskera att framstå som någon som försöker smita från sitt ansvar.

Det kan konstateras att såvida intervjupersonen begränsar sig till att endast besvara intervjuarens frågor kan denne betraktas som mer eller mindre maktlös över den aktuella intervjuens agenda. Med det sagt så ligger det samtidigt i intervjupersonens intresse att trots allt försöka styra intervjun i en, för denne, gynnsam riktning. För detta ändamål finns en rad svarsstrategier som intervjupersonen kan välja att utnyttja. Intervjupersonen kan exempelvis i varierande mån välja att undvika att besvara de frågor som ställs, hen kan kontra med motfrågor, välja att attackera intervjuarens verklighetsbeskrivning och även vid de fall intervjuarens fråga besvaras kan intervjupersonen försöka sig på agendaförskjutningar genom egna utvecklingar inom ramen för sin svarstur (Bull 1994:116).

Sådana svarsstrategier är dock riskabla för intervjupersonen, eftersom de utmanar den systematiserade ordningen för intervjuens agendamakt. Intervjupersoner som försöker förskjuta agendan riskerar att få sina svarsundvikanden uppmärksammade av intervjuaren, vilket kan visa sig vara mer skadligt för intervjupersonen än om denne endast hade valt att hålla sig till intervjuarens ursprungliga agenda (Greatbatch, 1986: 442).

Sammanfattningsvis kan man alltså konstatera att maktspelet mellan intervjuaren och intervjupersonen om intervjuens agenda är synnerligen ojämnt. I sin bok *The News Interview* (2012) jämför forskarna Steven Clayman och John Heritage intervjupersonernas maktunderläge med romerska gladiatorspel där gladiatorerna, beväpnade med treuddar och nät, ställdes mot sköldar och skarpa svärd (Clayman & Heritage 2002:96).

3.3 Tidigare forskning om agendamakt i intervjuer

Tidigare forskning inom samtalsanalys har, som nämndes inledningsvis, i stor utsträckning berört nyhetsintervjun och den politiska intervjun. Så långt vi har funnit finns ingen liknande forskning kring hur samtalet ser ut i en avsvarsutkrävande intervju efter ett kritiskt granskande reportage som alla intervjuens deltagare har sett.

Standardverket när det kommer till analys av nyhetsintervjuer är Steven Claymans och John Heritages *The News Interview – Journalists and Public Figures on the Air* (2002). I boken ger författarna en detaljerad beskrivning av nyhetsintervjun som specifik samtalsgenre. De studerar amerikanska och brittiska nyhetsintervjuer bland annat utifrån turtagningsregler, rollfördelningar och fråge- och svarskonstruktioner. För vår studie har deras bok varit ovärderlig, både som inspirationskälla till vår forskningsdesign och för jämförelser med vårt eget resultat.

Ett annat arbete som vi tagit intryck av i vår studie är Peter Bulls *On Identifying Questions, Replies, and Non-Replies in Political Interviews* (1994). Framförallt är det hans observationer kring hur påståenden från intervjuaren kan ha en kommentarsupplemanande funktion som vi införlivat i vår egen analys. Därtill rymdes många värdefulla insikter i hans definition av vilka av intervjupersonernas turer som bör betraktas som svar och vilka som bör betraktas som icke-svar.

Vidare visade sig David Greatbatchs artikel *Aspects of Topical Organization in News Interviews: The Use of Agenda-Shifting Procedures by Interviewees* (1986) vara utomordentligt användbar för vår studie rörande intervjupersonernas försök till agendaförskjutningar i intervjuerna. Greatbatchs artikel var för övrigt det forskningsarbete vi lyckades hitta, vars ämne mest liknade vårt.

Sammanfattningsvis kan man konstatera att studier av nyhetsintervjuers agendamaktförhållanden tycks vara ett relativt outforskat forskningsområde. Den litteratur vi funnit i ämnet är framförallt inriktad på att försöka beskriva nyhetsintervjuer som specifik samtalsform. Vidare är de allra flesta forskningsarbeten begränsade till ett urval av politikerintervjuer. Därmed torde denna studie ha ett visst värde för den kumulativa forskningen om journalistiska intervjuer, inte minst med tanke på den unika typ av intervjusituation som studiens urval består av. Ett förslag till vidare forskning är att med utgångspunkt i denna studie studera och jämföra hur olika intervjuer påverkas av den kontext de sker i.

3.4 Intervjuteknik på journalisthögskolan

Intervjun är journalistens kanske viktigaste arbetsredskap. Att lära sig hur man får en intervjuperson att leverera värdefulla citat är en konst som varje journalist behöver behärska. Som journaliststudent tillhör det också utbildningen att studera intervjuteknik och hur man agerar som journalist i en intervjusituation. På JMG i Göteborg, där författarna till denna uppsats läser, är det framförallt Björn Hägers handböcker som utgör kurslitteraturen i ämnet. Huvudsakligen är det två böcker av Häger som journaliststudenterna uppmanas läsa; *Intervjuteknik* (2007) och *Reporter: en grundbok i journalistik* (2009).

Stora delar av dagens svenska journalistkår tycks vara influerade av den kanadensiska journalisten John Sawatskys tankar om intervjuteknik och det är även dessa som framhävs i Björn Hägers böcker om intervjuteknik. Grundläggande för denna teknik är att frångå den så kallade skjutjärnsjournalistiken och undvika argumentation för att istället ställa öppna frågor, vilket ska leda till mer utvecklade och informativa svar. Hägers förklaring av öppna och slutna frågor lyder: "*Slutna frågor kräver att du bekräftar eller förnekar, att du svarar ja eller nej. Öppna frågor kräver att du förklarar och utvecklar*" (Häger 2007:57).

Enligt Björn Häger havererar många intervjuer på grund av att de intervjuade inte är överens med journalisten om premisserna för frågan: "*Risken finns att man råkar ut för en motattack*" (Häger 2007:20). Hur en intervju påbörjas kommer att färga hela intervjun och Häger menar därmed att man bör starta i ett antagande som den intervjuade och journalisten kan vara överens om för att sedan röra

sig mot känsligare ämnen (Ibid). I Clayman och Heritages bok *The News interview* är synsättet ett annat. Här har man granskat live-intervjuer och kan således sägas ha en något annan infallsvinkel än Häger. Här påpekas vikten av att fånga publikens intresse och dra dem direkt in i diskussionen i introduktionen av en intervju. Exempelvis visas på hur man använder sig av starka ord för att fånga publikens intresse (Clayman & Heritage 2002: 60f).

Björn Häger menar att provokativa frågor kan kopplas ihop med skjutjärnsjournalistik och att dessa är på väg bort i dagens journalistik. Enligt Hägers synsätt är argumenterande frågor ineffektiva då de snarare öppnar för motattacker och debatt än svar på frågorna: "*Numera vet de flesta erfarna intervjuare att frågor som ställs bara för att de låter tuffa sällan ger några svar*" (Häger 2007:25).

Angående påståenden och egna kommentarer så menar han att påståenden gör att intervjupersonen egentligen inte behöver svara: "*Intervjupersonen måste ha starkt självförtroende och gilla dina motiv, om du ska få något vettigt svar när du enbart kommer med påstående. Påstående och egna kommentarer gör att du tappar kontrollen över intervjun*" (Häger 2007:62). Häger menar att påståenden och kommentarer tenderar att leda intervjun mot att likna ett argumenterande samtal (Ibid). Även denna teori är intressant att koppla samman med Clayman och Heritages bok. De tar upp ett antal studier som visar att under de senaste 40 åren (2002) har användningen av mer komplexa frågor som innehåller påståenden generellt sett ökat. Dessa påståenden ser författarna som ett sätt för journalisten att utöka sin makt över intervjun och dess innehåll (Clayman & Heritage 2002:236).

För denna studie blir det av intresse att jämföra Hägers och Sawatskys tankar om det journalistiska intervjuidealet med uppsatsens resultat angående hur frågekonstruktion påverkar makten över agendan. En fråga som vi bär med oss in i analysen är: Hur väl stämmer deras intervjuideal med det sätt på vilket Uppdrag Granskning intervjuer genomförs?

– 4. Urval och metod –

4.1 Urval

Uppsatsens urval består av sex stycken ansvarsutkrävande intervjuer som är hämtade från TV-programmet Uppdrag Granskning. Urvalet har avgränsats till de intervjuer som är förlagda i anslutning till programmets granskande reportage. En unik aspekt med dessa intervjuer är att samtliga intervjudeltagare vid intervjutillfället redan sett det reportage som intervjun baseras på. Både intervjuaren, intervjupersonen och tittarna har alltså reportagen som fond för intervjuerna, vilket torde innebära att dessa präglar intervjuens innehåll. Vi har valt att, så långt det varit möjligt, använda ett kontextorienterat urvalsförfarande. Vilket innebär att vi valt ut sådana intervjuer vars egenskaper vi bäst anser passa syftet för vår studie.

Vidare består urvalet av de versioner av intervjuerna som sänts på TV. Med andra ord analyseras en redigerad framställning av intervjuerna. Det bör därmed tas i beaktan, inte minst med tanke på studiens agendamaktperspektiv, att väsentliga delar av intervjuerna kan saknas. Å andra sidan är det den redigerade intervjun som når tittarna och det är därmed denna version av intervjun som är intressant att studera beträffande mediamakt. Vidare hävdar redaktionen själva att man klipper och redigerar mycket litet i dessa intervjuer (Mattisson, 3 maj 2013). Därmed finns argument för att endast analysera dessa versioner.

Vid starten för uppsatsarbetet fanns endast en handfull intervjuer av den typ studien undersökte tillgängliga och urvalet av intervjuer begränsades således. Dessutom var det viktigt för studien att intervjuernas egenskaper var så lika som möjligt vilket ytterligare begränsade urvalet.

Tre av intervjuerna är publicerade under våren 2013 och har Janne Josefsson som intervjuare, dessa fanns tillgängliga på SVT-play. Men för att inte riskera att uppsatsen blev en fallstudie över en specifik journalists intervjuteknik valdes att även studera tre intervjuer gjorda av Uppdrag Gransknings andra programledare Karin Mattisson. Dessa fanns inte tillgängliga på SVT-play och urvalet gjordes här genom att vi beskrev uppsatsens syfte för Uppdrag Gransknings ansvariga utgivare Nils Hansson och bad honom plocka fram lämpliga intervjuer att studera.

Således kan urvalet av Mattissons intervjuer kritiseras eftersom vi, till skillnad mot Josefssons intervjuer, inte hade samma möjlighet att medvetet välja ut de som passade oss bäst. Å andra sidan kan man konstatera att chansen att Nils Hansson genom sitt urval styr resultatet i någon medveten riktning är liten, eftersom studiens syfte är så brett definierat. Det bör även nämnas att de tre intervjusituationer Mattisson och Josefsson hamnar i är jämförbara. Båda har varsin intervju med flera intervjudeltagare och intervjuerna är också likartade gällande graden av konflikt.

Nedan följer en kort beskrivning av intervjuerna i vårt urval.

”Jultomten i Sundsvall”

Sändes: 130213
Intervjuns längd: 6 min 39 sek (i programmet: 49:05-55:44)
Intervjuare: Janne Josefsson
Intervjuperson(er): Karl Swartling, vd Sjätte AP-fonden

Bakgrund: Fastighetsbolaget Norrporten i Sundsvall, som ägs av Andra- och Sjätte AP-fonden, beskylls för att vara slösaktiga med de allmänna pensionsmedlen. Genom bland annat onödiga tjänsteresor, en orimligt hög lönenivå för cheferna och arrangerandet av diverse jippon som ligger utanför företagets uppdrag så anklagas Norrporten för att ha slösat bort finansiella medel som normalt sett skulle ha tillfallit de allmänna pensionsfonderna. I intervjun ställs Karl Swartling till svars för hur Sjätte AP-fonden kunnat tillåta att ett bolag som de äger missköts utan åtgärder från dem.

”Blodracet”

Sändes: 270213
Intervjuns längd: 6 min 48 sek (i programmet: 50:22-57:00)
Intervjuare: Janne Josefsson
Intervjuperson(er): Erik Röste, ordförande Norges skidförbund
Niklas Carlsson, förbundsdirektör Svenska skidförbundet

Bakgrund: Genom bland annat ett anmärkningsvärt testresultat på blodvärden från en värdsuptävling i Lahtis 1997 anklagas svenska och norska längdskidåkare för att ha manipulerat sina blodvärden under 1990-talet. Under reportaget intervjuas en rad forskare och professorer som bekräftar att de uppmätta blodvärdena inte kunnat uppnås på naturlig väg. I intervjun konfronteras representanter från de svenska och norska skidförbunden med uppgifterna.

”Hotet inifrån”

Sändes: 100413
Intervjuns längd: 4 min 58 sek (i programmet: 53:27-58:25)
Intervjuare: Janne Josefsson
Intervjuperson(er): Johan Seguin, ordförande AIK FF

Bakgrund: Reportaget presenterar intern kommunikation från ett slutet internetforum som antyder att kriminella element ur supportergruppen Firman Boys skaffat sig ett stort inflytande i AIKs organisation. Det handlar bland annat om en före detta styrelseledamot i klubben som varit aktiv i Firman Boys under samma period som sitt förtroendeuppdrag. Vidare framkommer uppgifter om att medlemmar ur Firman Boys hotat och trakasserat spelare och ledare i AIK. I intervjun ställs Johan Seguin till svars för hur AIK kan tillåta att Firman Boys får så stort inflytande i klubben.

”Den förbjudna frågan”

Sändes: 180309
Intervjuns längd: 10 min 25 sek (i programmet: 34:43-45:08)
Intervjuare: Karin Mattisson
Intervjuperson(er): Göran Annerén, professor genetik Socialstyrelsen
Dilsa Demirbag-Sten, författare och debattör
Barbro Westerberg, habiliteringsöverläkare

Bakgrund: Reportaget beskriver riskerna för fosterskador och missbildningar vid graviditeter där föräldrarna är släkt. Vidare visar reportaget på en bristfällig informationsspridning av Socialstyrelsen kring riskerna med graviditeter vid släktinggift. Reportaget påpekar också att Norge arbetat tydligare med att påtala nämnda risker och således uppnått ett gott resultat vid förebyggandet av vissa fosterskador. I intervjun ställs Göran Annerén till svars för varför inte den Svenska socialstyrelsen följer Norges exempel. Dessutom deltar Dilsa Demirbag-Sten och Barbro Westerberg i intervjun, men endast i egenskap av sakkunniga. Eftersom vi i synnerhet är intresserade av ansvarsutkrävande intervjuer i vårt urval har vi därför valt att fokusera på de delar av intervjun där Göran Annerén kommer till tals.

”Där friheten är större”

Sändes: 170310
Intervjuns längd: 3 min 54 sek (i programmet: 48:42-52:36)
Intervjuare: Karin Mattisson
Intervjuperson(er): Tobias Billström, migrationsminister

Bakgrund: I reportaget skildras den rika skånska kommunen Vellinges långvariga motstånd till flyktingmottagande. Framförallt är det kommunens borgmästare, Göran Holm, som pekas ut som skyldig till Vellinges inställning i flyktingmottagningsfrågan. Under reportaget får han utstå kritik både från experter och från kollegor inom politiken. Genom en dold mikrofon på ett hemligt möte för moderaterna i Vellinge bekräftar dessutom Uppdrag Granskning att Vellinges färskaste beslut att trots allt ta emot några ensamkommande flyktingbarn är ett beslut som de tvingats fatta mot sin vilja. I intervjun deltar Tobias Billström både i egenskap som migrationsminister och som partikamrat till

Göran Holm i Vellinge. Han ställs bland annat till svars för hans partis tidigare benägenhet att framhålla Vellinge som en mönsterkommun och han avkrävs också på en reaktion till Vellingemoderaternas dolda agendor på det hemliga mötet.

”Tjuv och polis”

Sändes: **310811**

Intervjuns längd: **3 min 53 sek (i programmet: 53:17-57:10)**

Intervjuare: **Karin Mattisson**

Intervjuperson(er): **Bengt Svenson, rikspolischef**

Bakgrund: Reportaget visar på en mängd exempel där pengar och diverse värdesaker försvunnit ur polisens förvar och mycket verkar tyda på att det är poliser som själva ligger bakom stölderna. Dessutom beskriver reportaget hur de flesta stölderna lämnas outredda och hur ersättningen som betalas till de bestulna istället får bekostas av skattebetalarna. I intervjun konfronteras Bengt Svenson med uppgifterna i reportaget och ställs till svars för polisens obenägenhet att utreda stölderna.

4.2 Metod

4.2.1 Operationalisering

Denna uppsats har baserats på två forskningsmetoder; Conversation Analysis (CA) och kvalitativ textanalys. CA är en metod för att studera samspelet mellan parterna i ett samtal – i vårt fall den specifika intervjusituationen. Enligt CA finns det en inneboende struktur i alla samtal som går att studera. Att använda en CA-metod innebär att förutsättningslöst närma sig det material som ska studeras. Man undviker därför att utgå från bestämda hypoteser utan låter materialet leda vägen mot vilka mönster som är intressanta för analysen. (Moberg 2010:195f)

I denna uppsats införlivades CA på flera sätt. I vår analys valde vi bland annat att plocka in begreppen *samtalstur* och *turtagningsregler* från CA. En samtalstur kan betecknas som perioden från att en talare får/tar ordet i ett samtal till dess talaren avbryts eller lämnar över ordet. Turtagningsregler är de normer som styr hur ordet fördelas mellan samtalsolika parter (Moberg 2010:195). Men det sätt på vilket CA i första hand präglade studien var att intervjuerna i urvalet transkriberades enligt ett schema som var inspirerat av CA. Det bör dock sägas att regelrätt transkribering enligt CA är ett hantverk som kan ta år att bemästra. Utöver själva orden kodas oftast sådana aspekter av talet som exempelvis pauser, tonlägesförändringar, skiftningar i talhastighet och turöverträdelser (Nilsson 1982:14). Eftersom vi varken hade tid eller tillräckligt kunnande för en så detaljerad transkribering valde vi att enbart fokusera på de aspekter av talet som var relevanta för vår analys. Vissa delar av CA:s transkriberingsschema valdes därför bort. Exempelvis hade vi inte för avsikt att analysera hur långa pauser som uppstod i talet, utan valde att enbart använda punkter eller kommatecken för att konstatera att det uppstod en paus. Vidare går det att hävda att graden av ”talspråkighet” är lägre i våra transkriberingar än vad som är brukligt i CA, vilket beror på att det var talets innehåll som var intressant för vår studie och inte sättet på vilket det uttalades.

Följande symboler användes i vår transkribering:

=	Ingen paus mellan samtalsturerna
:	Förlängning av ordet
,	Kort paus
.	Längre paus
...	När talet fortsätter men tonar ut till ohörbart, t.ex. vid avbrutet tal
/	Hackigt tal, avbrutna ord
{	När en talare blir avbruten
[	När en talare avbryter.
<>	Misslyckat turövertagningsförsök
VERSALER	när ord understryks.

Vid användandet av CA studeras enbart det som kan utläsas ur materialet, med andra ord studeras endast de kontexter som berörs i det undersökta samtalet. Vid de flesta analyser är det dock av intresse att titta vidare och även se kontexter som ligger utanför samtalet (Moberg 2010:197f). Följaktligen har vi i denna uppsats valt att kombinera CA med en kvalitativ textanalys (Esaiasson, Gilljam, Oskarsson, & Wängnerud 2007:237). Textanalysen började med att vi förutsättningslöst närmade oss materialet för att utskönja tendenser och mönster i intervjuerna. I likhet med CA-metoden hade vi inga förutbestämda hypoteser utan lät materialet visa på vilka tendenser som var av intresse att studera vidare. Vi valde sedan att utforma ett frågeschema med de huvudtendenser som materialet visade på. Genom detta frågeschema ställdes frågor till texten (de transkriberade intervjuerna) och då framförallt kring hur de olika samtalsturer konstruerades och hur detta påverkade intervjusituationen och makten över agendan. Frågeschemat har sedan avgränsats och förändrats under arbetets gång, i takt med att vår kumulativa förståelse för ämnet.

Signifikant för arbetet har varit ett ständigt återkommande till de transkriberade intervjuerna som har studerats ett flertal gånger i olika skeden av uppsatsskrivandet för att kunna säkerställa mönster och tendenser. Även detta återvändande till intervjutranskriberingarna är del av CA-metoden, som menar att en frekvent genomgång av materialet uppenbarar nya detaljer vilket leder analysen vidare. (Glenn 2003:569)

4.2.2 Inre Validitet

Den inre validiteten syftar till huruvida studiens resultat stämmer överens med verkligheten (Esaiasson, Gilljam, Oskarsson & Wängnerud 2012:56). I den aktuella studien är således den inre validiteten beroende av huruvida resultatet kan sägas vara en trovärdig representation av hur agendamakten fördelas i Uppdrag Gransknings ansvarsutkrävande intervjuer.

Grundläggande för varje kvalitativ studie är att den är ett resultat av tolkningar och det är oundvikligen så att forskarens bakgrund, åsikter och begreppsvärld kommer påverka tolkningarna. Textanalyser innebär alltid att forskarens förförståelse och bakgrund avspeglas i vad som tolkas och på vilket sätt det görs (Esaiasson et al. 2007:249ff). I denna uppsats har uppsatsförfattarna i högre grad en förförståelse för intervjuarens situation än den intervjuades, då uppsatsen skrivs som ett examensarbete på en journalistutbildning.

Flera åtgärder har vidtagits för att minimera subjektiviteten i tolkningen och förbättra validiteten för studien. Bland annat användes triangulering både vid transkriberingen av intervjuerna och vid kodningen av frågeschemat. Därmed kunde de olika tolkningarna jämföras och på så vis identifierades vilka delar av dessa som var mer allmängiltiga och vilka som var mer färgade av uppsatsförfattarnas egen världsbild. Studien kan också sägas ha genomgått en viss grad av horisontell kritik då resultaten granskats av studiens handledare, professor Mats Ekström, under arbetets gång (Merriam 1994:179f).

Det största hotet mot studiens inre validitet är kanske det faktum att urvalet av intervjuer är så begränsade till antalet och endast innehåller två intervjuare. För att med säkerhet kunna uttala sig om agendamakten i Uppdrag Gransknings ansvarsutkrävande intervjuer hade det varit önskvärt att studera fler intervjuer och, framförallt, fler olika intervjuare. Det är givetvis svårt att utesluta att agendamaktspelet skulle kunnat se annorlunda ut i en intervju som sköttes av en annan intervjuare än de som förekommer i studiens urval.

4.2.3 Extern validitet

Den externa validiteten syftar på utsträckningen till vilken studieresultatet kan tillämpas även i andra miljöer än den undersökta (Merriam 1994:183) – alltså huruvida det exempelvis går att uttala sig om Kalla Faktas intervjuer baserat på den aktuella studien om Uppdrag Gransknings dito. För att lyckas designa en kvalitativ studie med hög extern validitet krävs det att man detaljerat beskriver den miljö eller kontext som studiens genomfördes i. Vidare krävs det att man gör en noggrann bedömning av hur typiska just de fall man analyserat är.

Denna uppsats analyserar icke-liveintervjuer som är ansvarsutkrävande och placerade efter ett kritiskt granskande reportage som alla intervjuarter har sett. Detta är så långt vi kan finna en unik intervjusituation i dagens svenska medier. TV4:s granskande program Kalla Fakta innehåller liknande intervjuer men dessa sker live och torde således påverkas bland annat av att det inte finns någon möjlighet till redigering i efterhand. Med detta i åtanke skulle det kunna hävdas att generaliserbarheten för studien är låg. Å andra sidan torde många av studiens resultat, exempelvis gällande fråge- och svars-konstruktioner, sannolikt vara gällande även i andra typer av ansvarsutkrävande intervjuer. Vidare är makten över agendan något som är intressant att studera i alla intervjuer. Därmed borde denna uppsats kunna användas vid jämförande analyser med andra intervjukontexter än de i studiens urval.

– 5. Resultat och analys –

Uppsatsens material har studerats ur tre huvudsakliga perspektiv; frågekonstruktion, svarskonstruktion och det till intervjun tillhörande reportagets inflytande över intervjusituationen. Avsikten var att genom dessa tre perspektiv försöka spåra mönster och tendenser kring intervjudeltagarnas maktanspråk på intervjuens agenda. Genom detta tillvägagångssätt identifierades de tekniker, strategier eller metoder som intervjuens deltagare använde som medel för att försöka förbättra sina maktpositioner under intervjun.

Studiens resultat kommer att redovisas enligt intervjuens givna kronologi;

1. "Första turen" – frågornas konstruktion
2. "Andra turen" – svarens konstruktion
3. "Tredje turen" – hur hanterar intervjuaren svaren som ges

Avslutningsvis redovisas resultaten kring reportagens inflytande över intervjuerna.

5.1 "Första turen" – frågornas konstruktion

Vad är en fråga? En mening som söker ett svar? Språkforskare pekar på att det är av betydelse att skilja på hur en mening är utformad och vilken funktion den har i sin kontext. Det finns traditionella frågor som genom en interrogativ sats som *vem*, *var*, *vad* eller *varför* visar att de söker ett svar. Men även exempelvis påståenden kan fungera som frågor. Frågor kan även ha fler syften än att söka svar. En fråga kan ställas som en anklagelse, frågan kan ledas mot ett specifikt svar och frågan kan bygga in kommunikativa dilemman där intervjupersonen genom att besvara frågan accepterar antaganden om verkligheten som den annars inte hade gått med på (Clayman & Heritage 2002:99f). Definitionen av vad som egentligen utgör en fråga är alltså komplicerad. Men ett gemensamt drag för alla de typer av frågor som hittills nämnts är att de på olika sätt, genom sin konstruktion, uppmanar den andra intervju parten att kommentera. För denna studie har därför samtliga kommentarsuppmanande turer betraktats som frågor.

Clayman och Heritage skriver i boken *The News Interview* om hur frågor gör att intervjuaren ses som en neutral part. Intervjuaren kan ofta hävda sin neutrala ställning genom att mena att hen "bara ställer frågor". Frågeställandet sker på uppdrag av folket då ett av journalistikens grundläggande uppdrag är att granska och informera. Således kan många kontroversiella och konfliktfyllda frågor ställas utan att journalistens neutrala ställning ifrågasätts (Clayman & Heritage 2002:130f). Därmed finns det anledning att studera hur intervjuarens neutrala utgångsläge kan påverkas i studiens urval av intervjuer.

I intervjusammanhang har intervjuaren som tidigare nämnts en överlägsen makt över agendan genom sitt frågeställande. Detta avsnitt fokuserar på frågornas konstruktion och hur intervjuaren genom frågorna på olika sätt kan kontrollera intervjun och således bevara makten över agendan.

5.1.1 Öppna och slutna frågor

Clayman och Heritage har beskrivit hur intervjuarens frågor har tre funktioner genom vilka de styr intervjuens agenda. Den första funktionen är att intervjuarens frågor avgör vilka övergripande ämnen som intervjun ska handla om. Den andra funktionen är att frågorna definierar vilken typ av handling som förväntas av intervjupersonen, det vill säga vilken typ av svar som förväntas (exempelvis en reaktion, en förklaring, ett ja/nej-svar och så vidare). Slutligen har frågorna en funktion såtillvida att de har möjligheten att bestämma hur avgränsat svaret skall vara (Clayman & Heritage 2002:196ff). I detta stycke kommer vi att titta närmare på den sista av dessa tre funktioner, nämligen intervjuarens möjlighet att genom sina frågor avgränsa svarsalternativen. För det ändamålet har analysen koncentrerats till hur intervjuarna använder öppna eller slutna frågor.

I denna uppsats definieras öppna och slutna frågor enligt Björn Hägers beskrivning: “*Slutna frågor kräver att du bekräftar eller förnekar, att du svarar ja eller nej. Öppna frågor kräver att du förklarar och utvecklar*” (Häger 2007:57). Slutna frågor begränsar den intervjuades svarsmöjligheter och därmed blir svarsundvikanden tydliga. Vid tydliga svarsundvikande tenderar frågerepetitioner att ses som mer legitima. Således gör den slutna frågekonstruktion att intervjuaren har möjlighet att pressa den intervjuade hårdare genom repetitioner av frågor som inte besvarats. Följaktligen kan det, enligt Clayman och Heritage, hävdas att dess relevans är större när det finns ett ansvarsutkrävande där det kan misstänkas att den intervjuade kommer att försöka undvika svaret. Öppna frågor ger en större möjlighet till olika svar som håller sig till det ämne intervjuaren har introducerat (Clayman & Heritage 2002:199f).

Generellt kan man konstatera att öppna frågekonstruktioner förekommer oftare än slutna frågekonstruktioner i studiens material. Dessa varvas, framförallt i Josefssons intervjuer, med kommentarsupplemanande påståenden (mer om kommentarsupplemanande påståenden nedan).

Beträffande stängda frågekonstruktioner finns en tendens som är tydlig i materialet, nämligen att intervjuerna vanligen avslutas med en stängd fråga. Exempel ett, två och tre visar sista frågan i tre olika intervjuer.

Ex 1 (ur “*Jultomten i Sundsvall*”)

J: Så de e slut med detta nu? Såna här excesser?

Ex 2 (ur “*Blodracet*”)

J: Jo men de e ju de man ser när man ser den här tabellen hur det stegrar hela tiden blodvärden å sånt där. Men ä ni överens med honom om detta? Ja eller nej?

Ex 3 (ur “*Där friheten är större*”)

M: Säger dom att dom ska bli bäst på å ta emot/ eh e de det du hör också när du hör dom bakom {lyckta dörrar?

Alla dessa exempel söker ett accepterande/icke accepterande och betraktas här därför som slutna frågor. I exempel ett använder Josefsson sistafrågan till att syfta tillbaka mot reportagetets huvudpunkt, att Norrporten använder pensionspengar på ett slösaktigt sätt, och sammanfattar Swartlings ställningstagande i frågan. Swartling har genom intervjun visat att han tar avstånd från slöseriet och avser göra förändringar och genom frågan “*Så det är slut med detta nu?*” sammanfattas intervjun. Även i exempel två och tre sammanfattar frågorna vad intervjun har handlat om och ger intervjupersonerna en sista chans att tydligt, genom ett kort ja eller nej, statuera var de står i frågan.

En annan tendens i studiens material beträffande stängda frågor var att dessa användes som ett verktyg för att precisera de öppna frågorna och därmed snäva av intervjupersonens svarsmöjligheter. Ett exempel på en sådan användning av stängda frågor återfanns i Mattissons intervju med migrationsminister Tobias Billström om Vellinge kommuns ovilja att ta emot flyktingar.

Ex 4 (ur “*Där friheten är större*”)

M: 1 → Tobias Billström migrationsminister hur reagerar du när du hör din partikollega säga EN sak utåt, men, ha en helt annan agenda, när dörren är stängd?

B: Jag tycker de att man måste ta å vrida å vända lite på den här frågan för när jag har lyssnat på de här inslaget så är de ju KLART att Vellinge kommun har ju nu bestämt sig för å ta emot, ensamkommande barn vilket jag e väldigt glad över. Å slutresultatet

- kommer säkert bli att man gör det=
- M:** Mm men hur reagerar du när du hör att en sak säger dom ju utåt att vi SKA ta emot dom här fem till åtta barnen under ett år. Men INÅT säger man att, några gruppboenden blir det inte?
- B:** Nej jag utgår från att man kommer infria dom löftena som man har man har tecknat ett avtal med migrationsverket om å ta emot ensamkommande barn å så kommer det säkert också å bli. Jag vet ju att Vellinge kommun har, långt gångna förhandlingar om familjehem och, misslyckas dom är jag övertygad om att man kommer gå över till dom andra modellerna de är, mitt bestämda intryck att avtalet kommer å infrias.

Mattissons intentioner med intervjun blir här tydliga redan från första frågan. Hon vill veta hur Billström reagerar på reportagets avslöjande (se pilen). Hon inleder intervjun med att ställa öppna frågor men får inget tillfredställande svar. Billström tycks ha ett budskap som han upprepar oavsett fråga. Mattisson förändrar då sin frågestrategi och övergår till att ställa slutna frågor på samma tema (se Ex 5).

Ex 5 (ur "Där friheten är större")

- M:** 1 → [Så de spelar ingen roll va man HAR för intentioner bakom stängda dörrar?
- B:** Har man undertecknat ett avtal är de ju rimligen de som gäller.
- M:** 2 → Ser du inget problem med att man resonerar så här?

Här avgränsas Billströms svarsmöjligheter ytterligare, då frågorna (se pilarna) söker ett accepterande/nekande, och hans svarsundvikande blir än tydligare. Dock gör inte heller de slutna frågorna att Billström avviker från sitt budskap. Men exemplet visar på hur intervjuaren genom att övergå från öppna till stängda frågekonstruktioner begränsar intervjupersonens möjliga svar och specificerar vad det är hon vill ha svar på, vilket förtydligar Billströms undvikande och legitimerar intervjuarens repetition av frågan. Detta resultat är i enighet med Clayman och Heritages ovan nämnda teori om att avgränsande frågor ger större möjlighet att upprepa frågan och därmed visa upp svarsundvikanden och på så sätt pressa intervjupersonen.

5.1.2 Ledande slutna frågor

En ledande fråga är en fråga som föredrar ett svar framför ett annat. Ledande frågor kan konstrueras på flera olika sätt, exempelvis genom att använda negationer i den interrogativa satsen som "*Vill du inte*", som leder mot jakande svar. Ytterligare exempel är att i frågan lägga in ord som exempelvis "*ärligt talat*" ("*tror du ärligt talat att...*"). Sådana ord leder mot ett nekande och kan användas som ett sätt att utmana den intervjuades ståndpunkt. Att referera till en tredje part i frågan kan även det i vissa fall vara ledande – "*folket är oroade, hur oroade är du?*" leder till exempel mot ett svar som bekräftar folkets oro och därmed premisserna för frågan. Det är värt att notera att användningen av ledande frågor kan vara problematisk för journalisten då deras roll som neutral kan ifrågasättas när frågorna är ledande (Clayman & Heritage 2002:208f). Ledande frågor är även en aspekt som diskuteras av Björn Häger. Han menar att ledande frågor bör undvikas då de leder till att intervjun bestäms av intervjuarens egna hypoteser (Häger 2007:62f).

I studiens material förekom ofta en typ av frågor som med sin konstruktion förespråkade ett specifikt svar i form av ett accepterande eller icke-accepterande. Enklare uttryckt kan dessa frågor kallas för ledande slutna frågor. Denna frågetyp var som sagt relativt vanlig och den förekom i samtliga av studiens analyserade intervjuer. Ett exempel på en ledande slutna fråga är när Mattisson – under sin intervju med Göran Annerén, professor i genetik – frågar om han kommer ta upp riskerna med släktgifte med socialstyrelsen.

Ex 1 (ur: "Den förbjudna frågan")

M: [Men visst skulle
du kunna lyfta frågan?

Här eftersträvar Mattisson ett jakande svar på sin fråga genom att inleda den med formuleringen "Men visst" som syftar mot att det här är något Annerén borde kunna.

Även följande exempel från Josefssons intervju med AIKs ordförande Johan Seguin, om hans klubbs koppling till den våldsamma supportergruppen Firman Boys, visar på en tydligt ledande slutna fråga.

Ex 2 (ur "Hotet inifrån")

J: <Jo men nu...> [Nu har vi
visat. Den bilden som ni, inte. Hade reda på kanske för de e ju de du säger, eller
inte ville visa upp. Förstår du inte att de skrämmer folk de här?
S: <Mmh.>

Här innebär den negativa inledningen på frågedelen ("Förstår du inte...") ett tydligt ledande mot ett accepterande. Även det faktum att Josefsson lägger in en tredje part ("folk") i frågan indikerar att Seguin borde svara ja för att inte framstå som okänslig jämt emot "folkets" känslor. Gemensamt för båda dessa exempel är att frågorna på ett direkt och konkret sätt leder intervjupersonen mot ett jakande eller nekande. Det finns alltså ett tydligt avgränsat önskat svar. Vidare kan man konstatera att den ledande komponenten i dessa exempel återfinns i själva frågesatsen.

5.1.3 Betingade öppna frågor

I sin bok *The News Interview* definierar Clayman och Heritage en frågekonstruktion som de kallar "prefaced questions". Författarna delar upp denna typ av frågor i två delar – ett "prefatory statement", det vill säga ett inledande påstående, och en frågedel (Clayman & Heritage 2002:104ff). De inledande påståendena används ofta som ett sätt att förklara eller skapa mening åt frågan, att sätta in publiken i frågans kontext. Påståenden ger även intervjuaren möjlighet att öka sitt manövreringsutrymme och sin makt över intervjun. Genom inledande påståenden har intervjuaren möjlighet att byta ämne och sätta upp de kontexter under vilka frågorna besvaras (Ibid. 192ff).

I uppsatsen kommer denna typ av frågor att benämnas som *betingade frågor*. Med definitionen *betingade frågor* avses även frågor som präglas av påståenden som finns inbakade i, eller efter, själva frågan. Denna typ av påståenden kan återfinnas både i öppna och stängda frågor, men detta stycke kommer främst studera öppna betingade frågor.

En intressant aspekt med de öppna betingade frågorna är att deras konstruktion får dem att framstå som öppna, medan de i grunden är beroende av påståenden som presenterats inom ramen för frågeturen. I de analyserade intervjuerna är dessa påståenden ofta besvärande för intervjupersonen, då de generellt sett utgörs av antagande som får intervjupersonerna att framstå som klandervärda eller ansvariga för klandervärda beteenden. Denna typ av frågor är mycket vanliga i studiens material och förekommer flera gånger i varje intervju, oavsett intervjuare.

Här nedan i ett exempel från programmet "Blodracet" om huruvida svenska och norska längdskidåkare varit dopade under nittioalet.

Ex 1 (ur "Blodracet")

J: 1.→ Erik Röste, Niklas Carlsson från, norska respektive svenska skidförbundet. Tidigare har ni ju alltid förnekat att andra länder kanske har fuskat, men INTE dom norska skidåkarna inte dom svenska.
2.→ Vad säger ni nu?

Här inleder Josefsson med att slå fast att både det norska och det svenska skidförbundet alltid har hävdats sin oskuld beträffande doping (pil ett). Med ordval som *"tidigare"* och *"vad säger ni nu"* leder frågan mot att de borde vara av en annan åsikt nu. Till detta adderar han att förbunden själva har varit öppna med att det finns andra som fuskar, vilket avgränsar frågan till att handla om hur de idag ser på fusk inom den norska och svenska längdskissporten. Först därefter ställer Josefsson själva frågan: *"Vad säger ni nu?"* (pil två). Vid besvarandet av frågan tvingas alltså de bägge förbundsrepresentanterna att förhålla sig till påståendet Josefsson gör innan frågan. Således är frågan betingad av påståendet som föregår frågan och kan därmed betraktas som en betingad öppen fråga. Det bör även nämnas att inför denna fråga har intervjudeltagarna sett ett kritiskt granskande reportage som menar att det finns tester som bevisar att svenska och norska längdskidåkare under nittiotalet hade onaturligt höga blodvärden. Således är frågan betingad av ytterligare ett antagande som är ofördelaktigt för de intervjuade. Mer om detta i stycke 5.4.

I följande exempel har man just visat ett kritiskt reportage om AIK FFs relation till den våldsamma supportergruppen Firman Boys.

Ex 2 (ur: *"Hotet inifrån"*)

- J: 1. → Dom här som ni har släppt in i värmen å för en dialog med. Dom ser man här. Stoltsera med yxa å, grova skjutvapen.
2. → Hur känner du inför de?

Josefssons fråga (*"Hur känner du inför det?"*) skulle här kunna ses som öppen, på så sätt att den inte leder mot ett preciserat jakande eller nekande på samma sätt som en sluten ledande fråga gör. Samtidigt är frågan betingad av det inledande påståendet (pil ett). Påståendet anslår att klubben har gjort något fel, de har släppt in människor som stoltserar med yxa i värmen, vilket får sägas vara en anklagan. Formuleringar som *"stoltserar med yxa"* och *"släppt in i värmen"* gör frågan laddad. Denna betingning gör således frågan ledande då den förväntar sig att Seguin ska känna skuld, eller iallafall obehag, och alltså leder honom mot att besvara frågan med negativa känslor.

Även i Mattissons intervju med Billström finns exempel på den här typen av ledande frågor.

Ex 3 (ur *"Där friheten är större"*)

- M: Mm men hur reagerar du när du hör att en sak säger dom ju utåt att vi SKA ta emot dom här fem till åtta barnen under ett år. Men INÅT säger man att, några gruppboenden blir det inte?

Denna fråga kan inte lika tydligt delas upp i ett inledande påstående och en frågedel, Mattisson efterfrågar Billströms reaktion på att Vellingepolitiker har dubbla agendor, och påståendet är således inbakat i frågan. Frågan kan dock ses som öppen då den efterfrågar Billströms reaktion vid en viss tidpunkt. Samtidigt är frågan betingad av ett ledande påstående. Mattisson förmedlar en tydligt klandervärd bild, Vellinge kommuns ledare har olika agendor inåt och utåt. Därmed förväntas en respons som står i relation till vad som här ses som ett klandervärd beteende.

Sammanfattningsvis kan sägas att många av de frågor som till en början såg ut som öppna frågor var betingade av ledande påståenden. Ett resultat som skilde sig betydligt mot Hägers tankar om att ledande frågor bör undvikas. Dock bör noteras en skillnad i Hägers definition där ledande frågor sägs driva journalistens hypotes, medan de i denna typ av intervjuer i många gånger snarare driver reportagets hypotes.

Betingning bör betraktas i ljuset av makten över intervjuens agenda. I inledningen anslogs att intervjuarens alltid har stor makt över agendan genom sin roll som frågeställare. I våra analysenheter utgår intervjun från en ansvarsutkrävning i förhållande till ett kritiskt granskande reportage. Således torde intervjuarens makt vara än större då reportagen ger en bild av verkligheten som intervjun sedan kommer att utgå ifrån. Genom att ta upp fakta som framkommit i reportaget påminner intervjuaren om

den verklighetsbild som ligger till grund för intervjun, och förstärker på så sätt sin agendamakt. Mer om betingning och hur reportaget påverkar intervjusituationen i avsnitt 5.4.

5.1.4 Kommentarsuppmanande påståenden

Steven Clayman och John Heritage belyser, som tidigare nämnt, i sin bok *The News Interview* (2002) inledande påståenden till frågor ("prefatory statements"). Författarna menar att i vanliga konversationer kan ett påstående behandlas som en fullständig tur och således bemötas som en sådan av den andra samtalsparten. I intervjusammanhang däremot är det ovanligt att påståenden ses som en fullständig tur och intervjupersoner väntar vanligtvis med att svara tills påståendet följts av en fråga. Intervjuformatet är sådant att intervjupersonen förväntar sig en fråga och därmed väntar med sin tur tills intervjuaren kommit fram till frågedelen (Clayman & Heritage 2002:105). Vidare kan detta kopplas ihop med Clayman och Heritages teori som nämnts tidigare angående hur fråge-svars konstruktionen ger intervjuaren en neutral ställning i intervjun. Då detta format frångås, exempelvis genom att intervjuaren uttalar påståenden, finns risk att påståenden ses som intervjuarens egna åsikter (Ibid 132f). I förhållande till Clayman och Heritages teori bör dock nämnas att intervjuformatet som studeras i denna uppsats innebär att de påståenden journalisterna uttalar redan har framlagts en gång tidigare i det granskande reportaget. Således torde det inte föreligga lika stor risk att åsikterna kopplas samman med journalisten, även om skuldbeläggandet i frågan får en personifiering i densamme.

Vidare använder sig Peter Bull i artikeln *On Identifying Questions, Replies, and Non-Replies in Political Interviews* (1994) av begreppet "declarative utterance" i förhållande till frågekonstruktion. Här avses uttalanden som är formulerade som påståenden men som, i och med intervjuens givna turordning, förväntar sig ett svar. Enligt Bull är ett signifikant drag för dessa påståenden att de oftast förväntar sig ett jakande eller nekande svar, att intervjupersonen antingen håller med påståendet eller argumenterar mot det (Bull 1994:126).

I denna uppsats kommer att refereras till denna typ av påståenden, som genom intervjuens givna tur-system betraktas som en fråga men som inte innehåller någon frågesats, som kommentarsuppmanande påståenden. I materialet finns en tydlig tendens där Josefsson i hög utsträckning använder sig av kommentarsuppmanande påståenden som frågeteknik, medan Mattisson i mycket liten utsträckning använder sig av tekniken. De kommentarsuppmanande påståendena bemöts och besvaras oftast likt underförstådda frågor av intervjupersonerna. Exempel återfinns bland annat i intervjun med Johan Seguin, ordförande AIK FF, angående AIKs relation till den våldsamma supporterklubben Firman Boys.

Ex 1 (ur "Hotet inifrån")

- J: 1. → Firman skriver själv om de. Att personer högt uppsatta i AIK. Har rensats ut, genom de de dom kallar, AIK-terrorn. Hot, å trakasserier alltså.
- S: Mmh.
- J: Va blir kvar. Av demokratin i klubben. Om de kan förhålla sig så?
- S: De blir ingenting blir kvar av demokratin i klubben om. De här skulle stämma.
- J: 2. → Men dom säger ju själva att de e så.
- S: De e ju deras uppfattning.
- J: 3. → Jamen dom säger ju inte de UTÅT dom säger de int/ de e intern kommunikation vi har tillgång till.

I denna tursekvens används kommentarsuppmanande påståenden vid flera tillfällen. Vid pil ett står påståendet som en fristående tur, men kan i kontexten av reportaget och det faktum att Seguin är där i rollen som ansvarig, förstås som kommentarsuppmanande. Seguin väljer dock här att inte ge någon längre kommentar utan Josefsson får ställa en fråga innan han utvecklar sitt resonemang. Det inledande kommentarsuppmanande påståendet skulle således kunna förstås som en ja/nej fråga i likhet med Peter Bulls teori. Det skulle även kunna förstås i likhet med Claymans och Heritages teori om att Seguin i och med den institutionaliserade intervjuformen väljer att vänta med

sin tur tills han fått en konkret fråga. Även pil två och tre är kommentarsuppmanande påståenden, men dessa påståenden står snarare som följdfrågor/invändningar till Seguins svar.

Det fanns även flera exempel på när kommentarsuppmanande påståenden, i motsats till Peter Bulls teori, tolkades som öppna frågor.

Ex 2 (ur "Jultomten i Sundsvall")

- J:** Löneläget till exempel att eh där ska de vara rimligt de ska va måttligt å så ser vi att man TOPPAR asså man har oerhört höga löner.
- S:** Både VDs lön och de faktum att han e löneledande me den lönen, eh: OCH de allmänna löneläget såsom, ni beskriver den analysen, vilket låter som ni har gjort ett ordentligt arbete på. De strider mot dom statliga riktlinjer som finns i att eh dom inte ska va löneledande=

Här svarar Norrportens VD Karl Swartling på den underförstådda frågan - Hur ser du på det? Således förväntar sig frågan mer än ett accepterande eller nekande. Josefssons påståenden kan i detta fall ses som en anklagan. Han ställer upp den statliga visionen om hur det ska se ut mot hur det faktiska läget varit i Norrporten och initierar därmed en anklagan.

I de analyserade intervjuerna lyckades Josefsson i majoriteten av fallen behålla kontrollen över vad intervjun skulle handla om även då han gjorde kommentarsuppmanande påståenden och inte ställde tydliga frågor. Det bör dock uppmärksammas att det är svårt att uttala sig om i vilken utsträckning intervjupersonerna gjorde delvisa agendaförskjutningar eller dylikt då det inte finns någon konkret fråga att förhålla sig till. Kännetecknande för de kommentarsuppmanande påståendena var att de ofta innehöll information som var besvärande för intervjupersonen, ofta sådan som framkomit i reportagen, vilket gjorde det nödvändigt för intervjupersonen att bemöta informationen.

Ett exempel på när Josefsson dock tappar kontrollen över intervjuens agenda till följd av ett kommentarsuppmanande påstående återfinns i *Blodracet*. Här talar man kring ett uttalande som professor Bengt Saltin gjort angående ett test med höga blodvärden.

Ex 3 (ur "Blodracet")

- C:** För oss äre ju svårt som lekmän ire här när vi ha Bengt Saltin som du säger han e professor å dukti å erkänd å vi, ha {också prata
- J:** 1. → <Mh:> [Erkänd inom
ert eget skidförbund internationellt jag menar de
- C:** <Helt klart å han har gjort ett otroligt jobb>
- J:** e ju ERA experter vi pratar {om
- R:** 2. → [Men
viss SVT velger å publisere de her. Eh, på tross av di, eh: va si feilkilder som nå ha å avdukets, på tross av di kommentarerna som Rasmus eh Damsgaard, så/ så velger man og publisere, ein/ ett program, som rammer en rekke uskyldia mennesker. DE er ein stor å ein feilakti anklaging.

I exemplet gör Josefsson ett kommentarsuppmanande påståenden (se första pilen). Det bör nämnas att detta kommentarsuppmanande är mycket debattligt då samtalsklimatet här är mycket hetsigt, påståendet bryter av Carlssons tur och det kan förstås som en indikation på vad Röste och Carlsson borde tycka, det vill säga att de borde acceptera den bild som Uppdrag Granskings reportage ger. Intressant här är dock att titta på de svar som frågekonstruktionen tillåter (pil 2). Då Josefssons kommentarsuppmanande inte innehåller någon tydlig fråga finns möjlighet för intervjupersonen att förskjuta agendan för intervjun, utan att riskera att ses som undflyende. Här styr Röste intervjun från

att handla om höga blodvärden till att diskutera SVTs val att publicera.

Mattisson däremot använder sig i mycket liten utsträckning av kommentarsuppmående påståenden. I de tre intervjuer som analyserats där Mattisson är intervjuare så förekommer kommentarsuppmående påståendena endast vid tre tillfällen.

Här nedan presenteras två av dessa. Det första från *Tjuv och polis* där Mattisson påpekar det faktum att väldigt få utredningar görs av stölder på polisstationer.

Ex 4 (ur: "Tjuv och polis")

- M:** De verkar ju också relativt RISKFRITT. att som polis, eller polisanställd, ta, pengar, smycken kontanter eh: mobiltelefoner: för de e ju ingen som åker dit på de, de e ju väldigt få, ja ha bara sett en polisanställd, å en polisman under dom här åren.
- S:** Mhm, de e naturligtvis inte riskfritt å/ de ska definitivt inte vara risk{fritt, poliser ska
- M:** [men va säger du
- S:** int...
- M:** om den statistiken?

Här väljer Svenson att kommentera ordet riskfritt snarare än de fakta att det är väldigt få som åker fast. Således förlorar Mattisson kontrollen över vad intervjun handlar om. Mattisson ställer sedermera en följdfråga där hon vill ha en mer uttömmande bild av Svensons syn på statistiken och återfår på så sätt makten över innehållet.

Sammanfattningsvis kan sägas att i Clayman och Heritages bok anses det ovanligt att intervjuaren avviker från det traditionella fråge-svar formatet (Clayman & Heritage 2002:136ff). I denna uppsats resultat har vi funnit en något annorlunda tendens där Josefsson ofta avviker från formatet. Detta fenomen är intressant för vidare analys då både Clayman och Heritage samt Häger, som omnämndes i denna uppsats teoridel, anser att denna typ av påståenden utmanar journalistens neutrala roll.

5.2 "Andra turen" – svarens konstruktion

Det är värt att notera att definitionen av vad som utgör ett svar är komplicerad. Går det till exempel att hävda att en svarstur som består av en svarsvägran trots allt är ett sorts svar? Och i de fall intervjuaren ställer en dubbel fråga; kan man kalla den svarstur som endast besvarar den ena av intervjuarens frågor för ett svar? Den tidigare forskningen på området erbjuder flera olika definitioner av vad som bör betraktas som ett svar. Bland annat har forskaren Peter Bull gjort en studie i ämnet. Hans artikel *On Identifying Questions, Replies, and Non-Replies in Political Interviews* (1994) föreslår att man vid intervjuanalyser bör skilja på svar och icke-svar. Vad han menar är att svarsturer som inte lyckas leverera den information som den föregående frågeturen efterfrågar inte bör betraktas som ett svar i strikt mening utan snarare ett icke-svar. För denna studie betraktas dock samtliga de turer som föregås av en fråga som svarsturer. Med andra ord betraktas även ett fullständigt svarsundvikande, exempelvis i form av en vägran att acceptera frågan, som ett sorts svar, helt enkelt eftersom den aktuella svarsturen trots allt relaterar till en fråga.

När det gäller ämnet för den här uppsatsen, nämligen agendamakten över intervjuer, är svarsturer ett betydelsefullt studieobjekt. Intervjuer består som sagt i huvudsak av frågeturer som sköts av intervjuaren och svarsturer som sköts av intervjupersonen. Detta innebär i praktiken att intervjupersonernas turer oftast styrs av uppmaningar från intervjuarens turer – vilket begränsar intervjupersonens möjligheter att ämnesmässigt påverka intervjun. Samtidigt går det givetvis att konstruera svar som i varierande utsträckning utmanar frågornas och i förlängningen intervjuens agenda. Med detta i åtanke har tre olika kategorier av svarskonstruktioner kunnat urskiljas i studiens urval av intervjuer som är särskilt intressanta för vidare analys: *tillmötesgående svar*, *delvis förskjutande svar* och *förskjutande svar*.

5.2.1 Tillmötesgående svar

Med *tillmötesgående svar* åsyftas sådana svarsturer som helt underordnar sig uppmaningarna i den föregående frågan och som alltså inte gör anspråk på att förskjuta agendan eller på annat sätt undviker att besvara nämnda fråga. Det kan vara värt att notera att denna definition avser både explicita tillmötesgående svar ("ja", "nej", "absolut" och så vidare) och implicita tillmötesgående svar (där svarsturens formulering gör att ett fullständigt svar kan utläsas trots att inget explicit svar ges).

Generellt kan man säga att det var förvånande hur sällan svarsturererna i studiens material var tillmötesgående – vilket sannolikt kan tillskrivas det faktum att frågorna oftast inte gick att besvara på ett tillmötesgående sätt utan att svaranden framställdes i dålig dager. Vidare kunde ett mönster urskiljas för de tillfällen där tillmötesgående svar gavs. Det visade sig nämligen att i princip varje tillmötesgående svar föregicks av en fråga som var mer eller mindre fri från betingande påståenden och/eller ledande formuleringar. De frågor som besvarades tillmötesgående var alltså så att säga neutrala öppna eller slutna frågor. En intressant aspekt, för övrigt, är att dessa frågekonstruktioner är de som mest liknar det frågeideal som tecknats av bland andra Sawatsky och Häger.

Ett tydligt resultat i analysen var att tillmötesgående svar framförallt förekom vid slutna frågor. Ett exempel på ett sådant tillfälle är under Mattissons intervju med Göran Annerén, professor i genetik. Hon uttrycker här sin fråga genom ett kommentarsuppmanande påstående som i kontexten tolkas som en ja- eller nej-fråga.

Ex 1 (ur: "Den förbjudna frågan")

M: [Men visst

kan du göra SKILLNAD som socialstyrelsens. Företrädare.

A: <Ja. Ja de kan jag göra. Absolut.>

Ett liknande exempel är hämtat ur Josefssons intervju med AIKs ordförande Johan Seguin. Här vill Josefsson ha reda på om Seguin hade tidigare kännedom om de missförhållanden som framkommer i reportaget.

Ex 2 (ur: "Hotet inifrån")

J: Du hade ingen aning om detta.

S: Jag hade INTE en susning om de här.

Beträffande öppna frågor som resulterar i tillmötesgående svar är det tydligt att även dessa tenderar vara fria från betingande påståenden och ledande inslag. Ett exempel återfinns i Mattissons intervju med migrationsminister Tobias Billström. Här vill Mattisson få reda på vilka garantier Billström har för att Vellinge kommun kommer ta emot de flyktingar de lovat.

Ex 3 (ur: "Där friheten är större")

M: Mm va har du för garantier för det?

B: Ja deras eh, undert/ underskrift på avtalet med migrationsverket å de e gott nog för mig.

Ett sista exempel på ett tillmötesgående svar är hämtat ur Josefssons intervju med Sjätte AP-fondens VD Karl Swartling. Det är intervjuens näst sista fråga och Josefsson vill höra vad Swartling har att säga till de pensionärer som sett reportaget. Vad som är extra intressant med den här frågan är friheten den erbjuder intervjupersonen i dennes svar. Genom frågan ges Swartling en möjlighet att sätta en närmast valfri agenda för sin svarstur, utan att för den skull riskera att svaret betraktas som ett undvikande.

Ex 4 (ur: "Jultomten i Sundsvall")

- J:** Till sist va har du å säga, till pensionärerna, som har suttit å tittat på de här?
- S:** Eh: i ett bolag som Norrporten, där hundra procent av bolaget är ägt av allmänna pensio/ allmänt pensionskapital. Så tycker vi inte att de finns utrymme för excesser. De e därför jag använde ordet stötande inledningsvis. Vi tycker inte ens att de finns utrymme för, misstankar om excesser. Varje, krona, e viktig för pensionskapitalet, å de kommer vi å försöka verka för.

5.2.2 Delvis förskjutande svar

Som tidigare nämnts så ligger det ofta i intervjupersonens intresse att försöka styra agendan för intervjun i en riktning som är mer gynnsam för dennes intressen. Samtidigt är det viktigt att minnas att agendaförskjutningar kan leda till negativa konsekvenser för intervjupersonen. Därför maskeras ofta agendaförskjutningarna, bland annat genom en svarsmetod som i denna uppsats betecknas som *delvis förskjutande svar*. Ett sådant svar kan till exempel ta formen av en svarstur där intervjupersonen endast väljer att besvara en avgränsad del av frågan som ställts.

Ett annat exempel på en delvis förskjutande svarsmetod är det som Greatbatch kallar för *pre- och post-answer agenda shifts* (Greatbatch 1986:443ff). Vad Greatbatch vill beskriva med detta begrepp är en särskild typ av svarsturer som både innehåller ett mer eller mindre fullständigt svar på den föregående frågeturen samt en agendaförskjutning som rör sig bort från densamma. Svarkonstruktionen kan därmed betraktas som delvis förskjutande. En *pre-answer agenda shift* innebär att intervjupersonen inleder sin svarstur med en agendaförskjutning för att sedan besvara själva frågan som ställts. Vid en *post-answer agenda shift* inleds istället intervjupersonens svarstur med att den föregående frågan besvaras men sedan utvecklas svaret åt ett annat håll inom samma tur. Dessa svarkonstruktioner kan vara både öppna eller dolda. Intervjupersonen kan alltså välja att påpeka att hen nu ämnar utveckla svaret åt ett visst håll eller helt enkelt utesluta något sådant påpekande och gå direkt in i ett nytt ämne.

Beträffande delvis förskjutande svar i studiens material har analysen framförallt riktats in på förekomsten av sådana *pre-och post-answer agenda shifts*. I det avseendet kunde det konstateras att *post-answer agenda shifts* uppträdde i påfallande hög utsträckning medan *pre-answer agenda shifts* verkade vara mer sällsynta. Vidare kunde det konstateras att i princip samtliga *pre- och post answer agenda shifts* var dolda.

I följande exempel uppmanas professor Göran Annerén att kommentera ett tidigare uttalande han gjort om att diskussionen kring riskerna med släktgifte föder fördomar. Intervjuaren är Karin Mattisson.

Ex 1 (ur: "Den förbjudna frågan")

- M:** Välkommen Göran Annerén, du är ju professor i genetik och alltså ANSVARIG för övervakning av fosterskador hos socialstyrelsen, eh: du har nu ändrat dig å vill va me: å diskutera den här frågan, å du e väldigt välkommen hit, å ja vill börja me å fråga dig, du säger så här, att den här diskussionen föder fördomar, hur menar du då?
- A:** 1. → Nä asså de finns redan idag ett e/eh: stora delar av västvärlden eh/e/s/f förakt för kusingifte fö släktgifte, som inte finns i, andra delar av världen, oche, eh: vi har ju redan en gång bestämt att, kusingifte e en del av samhället, å de e olika i olika kulturer, WHO gick ut nittifyra oe/ nitt/nittisex å sa, vi ska inte, försöka ändra detta, för de/de e fel å då tycker ja att man,
2. → samtidit har vi ju allti vetat, elle/ah/ Charles Darwin visste de: å ännu mer John Langdon Down han som beskrev Downsyndrom artonhundrasextise, han säger redan, där att, eh gifter man sig me släktingar så har man en större risk att få skadade barn.

Anneréns inledande svar antyder att konflikten mellan den negativa inställningen till kusingifte i väst och WHO:s rekommendation att kusingifte bör vara tillåtet gör att diskussionen om släktgifte riskerar

att skapa fördomar (se första pilen). Det går alltså att betrakta den inledande delen av Anneréns svarstur som ett svar på Mattissons fråga. Annerén avbryter sedan sig själv mitt i en mening och ger sig ut på ett nytt ämnesmässigt spår som kan betraktas som en *post-answer agenda shift* (se andra pilen). Hans avslutande del av svarsturen vigs åt en utläggning om de tydliga bevis som finns för att missbildningar hos barn är vanligare när föräldrarna är släkt än vice versa. Detta är inte någon information som den ursprungliga frågan efterfrågade utan får betraktas som en form av agendaförskjutning.

Ett annat exempel på en *post-answer agenda shift* återfinns i Josefssons intervju med AIKs ordförande Johan Seguin. I exemplet uppmanas Seguin att beskriva sina känslor inför det faktum att AIK för en dialog med våldsamma supportergrupper.

Ex 2 (ur: "Hotet inifrån")

- J: Dom här som ni har släppt in i värmen å för en dialog med. Dom ser man här. Stoltsera med yxa å, grova skjutvapen. Hur känner du inför de?
- S: Ah: hur ska man känna inför de? De blir ju lite, eller lite ganska mycket eh ah. Bestört e ju inte riktigt rätt ord. Mållös e väl? Jag brukar inte vara de men, eh. De/ de tar ju på nåt sätt emot åh.
1. → Eh: va ska man säga i reportaget så e de flera grejer som tar emot just att. Eh vi jobbar å vi jobbar frenetiskt å konsekvent men även, här så blir de formuleringar som, AIKs firman boys, nej, de är inte AIKs firman boys, firman boys är firman boys. Vi e AIK. Vi i AIK har ju våra värderingar som vi försöker föra fram sen om nån vuxen människa
- J: <Mmh.> <Mmh.>
- S: inte vill ta emot dom, säger väl mer om dom än va de gör om oss {egentligen.

Här inleder Seguin med ett detaljerat svar på Josefssons fråga. Men när han besvarat frågan tar Seguin tillfället i akt att styra över ämnet till att istället handla om AIKs värdegrundsarbete och det faktum att AIK inte bör kopplas samman med Firman Boys på det sätt som reportaget antyder (se första pilen). Därigenom försöker alltså Seguin förskjuta intervjuens agenda.

Ytterligare ett exempel går att finna i Janne Josefssons intervju med Niklas Carlsson från det svenska skidförbundet. Här är Josefsson intresserad av ifall Carlsson anser att det blodvärdestest som förekommer i reportaget på något sätt varit felaktigt.

Ex 3 (ur: "Blodracet")

- J: [Ja,
så va ni två menar e att testet, e felaktigt?
- C: Nä vi tyck {eh:
- J: [Eller
va menar ni egentligen?
- C: Eh: de ger ju en fingervisning.
- J: 1. → Ja=
- C: 2. → Å att de e vissa värden, som framkommer är/ som e väldigt anmärkningsvärda. De tycker vi helt klart. Dom värden som dom svenska å norska eh åkarna ligger på tycker vi ligger i en/ en/ den kunskap som vi har fått av experter e fullt möjligt å uppnå på naturliga sätt.

Här kan man se hur Carlsson först besvarar Josefssons fråga om huruvida han tror testet var felaktigt ("Nä... De ger ju en fingervisning"). Efter svaret försöker Josefsson bryta in med en ny tur (se första pilen) men Carlsson hinner före med en fortsättning av sin svarstur där han passar på att göra en

agendaförskjutning (se andra pilen). Istället för att fortsätta prata om själva testets värde väljer Carlsson nu att övergå till de svenska och norska testresultaten som han upplever vara normala. Dessutom påpekar han att det fanns värden som var ”*väldigt anmärkningsvärda*” i testet.

5.2.3 Helt förskjutande svar

Avslutningsvis har en kategori av svarskonstruktioner i studiens material identifierats som inte bara delvis utan helt förskjuter den föregående frågans agenda. Denna typ av svar har givits beteckningen *helt förskjutande svar*. Sådana svar kan konstrueras med hjälp av en rad olika strategier – från rena agendaförskjutningar, till medvetna missuppfattningar eller ifrågasättanden av frågans premisser. Vad dessa svarskonstruktioner har gemensamt är att de helt förskjuter ämnet från den ursprungliga frågans agenda och, till skillnad från delvis förskjutande svar, inte gör något anspråk alls på att besvara nämnda fråga. Det är återigen värt att notera att även helt förskjutande svar kan vara både öppna och dolda. Generellt kan man konstatera att helt förskjutande svar inte är lika vanliga som delvis förskjutande svar i studiens material. Men de förekommer ändå i ganska hög utsträckning, i synnerhet i intervjuerna med tydligast ansvarsutkrävande karaktär.

En intervju som är särskilt intressant i studiens material vad gäller användandet av helt förskjutande svar är Mattissons intervju med migrationsminister Tobias Billström. Vad som kännetecknar den intervjun är att Billström gång på gång utmanar Mattissons frågor.

Ex 1 (ur: ”Där friheten är större”)

- M:** Tobias Billström migrationsminister hur reagerar du när du hör din partikollega säga EN sak utåt, men, ha en helt annan agenda, när dörren är stängd?
- B:** 1 → Jag tycker de att man måste ta å vrida å vända lite på den här frågan för när jag har lyssnat på de här inslaget så är de ju KLART att Vellinge kommun har ju nu bestämt sig för å ta emot, ensamkommande barn vilket jag e väldigt glad över. Å slutresultatet kommer säkert bli att man gör det=

Här kan man se hur Billström i sitt svar ifrågasätter premisserna för Mattissons fråga (se första pilen). Billström väljer att bortse från Mattissons antydning om att Vellingemoderaterna har en dold agenda i frågan om flyktningmottagande. Han inleder istället med att förklara att man ”*måste vända och vrida lite på den här frågan*” och därmed annonserar han att han inte ämnar besvara frågan på det sätt Mattisson efterfrågat (alltså ett öppet förskjutande svar). Sedan ägnar han resten av sin svarstur åt den officiella och positiva hållning som Vellinge kommun har i frågan, vilket kan ses som en ren agendaförskjutning.

Ett annat intressant exempel på ett helt förskjutande svar återfinns under samma intervju.

Ex 2 (ur: ”Där friheten är större”)

- M:** [Ja, å vad gör man då? Vad tänker DU göra om dom inte följer det här avtalet, eller om dom inte, eh fortsätter eller förlänger de här {avtalet?]
- B:** 1 → [Den RIKTIGT viktiga frågan i de här sammanhanget e ju kommer Vellinge å uppfylla sin del av avtalet, och de utgår jag från att man kommer å göra=

Billström väljer här att inte bara ignorera Mattissons fråga utan istället utmana hennes journalistroll genom att förklara att hon egentligen ställer fel fråga (se första pilen). Istället förklarar han vilken fråga som han tycker är intressant och besvarar sedan densamma inom ramen för sin svarstur. Genom att på detta sätt försöka bestämma intervjuens agenda omförhandlar Billström intervjuens form och han utmanar därmed Mattissons roll som frågeställare – en riskabel strategi då den riskerar att framställa honom som arrogant.

Ett sista exempel på helt förskjutande svar är hämtat från Josefssons intervju med AIKs ordförande Johan Seguin. Josefsson vill här få svar på vilken bild reportaget ger av AIKs dialog med den våldsamma supportergruppen Firman Boys.

Ex 3 (ur: "Hotet inifrån")

- J: 1 → Men va ger detta då för bild av den här dialogen? Dom utnyttjar ju er, dom tar ju sig in i AIK, får makt å inflytande, å dom sitter nöjda nu dom s/ dom säger ju att dom e nöjda med de här nu. Vi har FÅTT inflytande vi har kontroll över {detta.
- S: [Jaa:
men de e väl? Vad ska man väl säga, de e väl de som e demokratins baksida, vi/ vi asså
- 2 → eh. Vi fortsätter ju jag e/ jag e ju en hopplös, romantiker va/ va de gäller AIK f/ AIK är de viktiga {liksom.

Frågan är synnerligen ledande, eftersom det knappast går att hävda att reportaget ger en positiv bild av AIKs dialog med Firman Boys (se första pilen). Det enda rimliga svaret på Josefssons fråga är att bilden av AIK blir negativ. Men Seguin vill givetvis inte, av förklarliga skäl, kritisera sin egen klubb. Därmed kan man se hur han på sätt och vis tvingas till ett svarsundvikande. Följaktligen väljer också Seguin att beskriva sin egen kärlek till klubben istället för att besvara Josefssons ursprungliga fråga (se andra pilen). Han väljer alltså att, till synes medvetet, misstolka frågan.

5.3 "Tredje turen" – hur bemöter intervjuaren svaren

Det grundläggande syftet med denna studie var att undersöka hur agendamakten över Uppdrag Granskning's ansvarsutkrävande intervjuer påverkas av fråge- och svarskonstruktioner. I det hänseendet är det synnerligen intressant att studera hur de olika intervjupersonernas försök till agendaförskjutningar bemöts av respektive intervjuare. Med tanke på att agendaförskjutningar från intervjupersonen bryter mot intervjuens form – där intervjuaren är begränsad till att ställa frågor och intervjupersonen till att besvara dessa – ges nämligen intervjuaren rätten att på olika sätt bestrida intervjupersonens försök till agendaförskjutningar.

I studiens material förekommer många exempel på försök till agendaförskjutningar från intervjupersoner. Försök som med varierande grad lyckas påverka de olika intervjuernas agenda. Vad studiens resultat visar är att det finns ett antal mer eller mindre tydliga strategier med vilka intervjuarna bemöter intervjupersonernas försök till agendaförskjutningar. I följande avsnitt presenteras dessa strategier.

5.3.1 Öppet kritiserande

Med *öppet kritiserande* avses en strategi som innebär att intervjupersonens försök till agendaförskjutningar bemöts med öppen kritik från intervjuaren. Denna strategi förekommer mycket sällan i studiens material. Mattisson använder överhuvudtaget inget öppet kritiserande och Josefsson använder det endast vid ett fåtal tillfällen. Möjligen kan det bero på att intervjuaren vid användandet av denna strategi äventyrar sin ställning som objektiv journalist och att hen därmed riskerar att få publiken emot sig.

I följande exempel har Josefsson länge försökt få AIKs ordförande Johan Seguin att ta offentligt avstånd från Firman Boys. Men istället för att gå Josefsson till mötes väljer Seguin att besvara frågorna med agendaförskjutningar.

Ex 1 (ur: "Hotet inifrån")

- J: 1. → Men va ger detta då för bild av den här dialogen? Dom utnyttjar ju er, dom tar ju sig in i AIK, får makt å inflytande, å dom sitter nöjda nu dom s/ dom säger ju att dom e nöjda med de här nu. Vi har FÅTT inflytande vi har kontroll över {detta.
- S: [Jaa:
men de e väl? Vad ska man väl säga, de e väl de som e demokratins baksida, vi/ vi asså
2. → eh. Vi fortsätter ju jag e/ jag e ju en hopplös, romantiker va/ va de gäller AIK f/ AIK är de viktiga {liksom.
- J: [Varför
3. → säger du inte jag tar AVSTÅND från de här gänget? VI, vill, INTE ha med er vi SITTER inte vid samma bord å för nån, eh, kvartsamtal eller samtal eller dialog längre.

Här ser man hur Josefsson först frågar vilken bild reportaget ger av den dialog som AIK för med Firman Boys (se första pilen). Men istället för att beskriva bilden som reportaget ger väljer Seguin att börja prata om sin romantiska kärlek till klubben AIK (se andra pilen), en tydlig agendaförskjutning. Seguins svarstur avbryts dock av Josefsson som här väljer att bemöta Seguins svarsundvikande med ett öppet kritiserande (se tredje pilen). Josefssons kritik yttrar sig genom en retorisk fråga som söker svaret på varför Seguin *inte* säger att han "tar avstånd från det här gänget". Genom att på detta sätt försöka lägga ord i munnen på Seguin står det klart att Josefsson inte är nöjd med sin intervjupersons sätt att besvara frågorna, vilket i förlängningen kan tolkas som en öppen kritik. Josefssons användande av ordet "kvartsamtal" kan för övrigt upplevas som förlöjligande, vilket ytterligare förstärker kritiken.

5.3.2 Upprepande av det ursprungliga ämnet

En annan strategi som intervjuarna i studiens urval använde sig av vid bemötandet av intervjupersonernas agendaförskjutningar var att helt enkelt bortse från dessa förskjutningar och istället upprepa sin ursprungliga fråga. I Ekströms och Fitzgerald studie *Groundhog day - Extended repetitions in political news interview* (2013) argumenteras för att repeterade frågor sällan leder till ett annorlunda svar. Författarna menar dock att detta inte heller behöver vara syftet med repeterade frågor. Repetitionen kan vara en maktdemonstration som befäster journalistens professionella uppdrag att utkräva svar av en slingrande politiker/maktperson (Ekström & Fitzgerald 2013:7ff). Repetitioner, både i frågor och svar, kan användas på olika sätt i en intervju för att omförhandla intervjuans givna maktpositioner och roller. Journalistens repeterade frågor kan belysa svarsundvikanden och på så sätt framhäva den intervjuade som omoralisk/oprofessionell i sina svarsundvikanden (Ibid. 2ff). Samtidigt kan en intervjuperson som upprepar samma svar få journalisten att framstå som maktlös. Journalisten blir på så sätt fråntagen sin professionella identitet (Ibid s.13).

Ekströms och Fitzgerald studie (2013) uppmärksammar skillnaden mellan live och icke-live-intervjuer, där de som genomförs off-air görs i nyhetssammanhang där syftet är att skapa kortare så kallade sound-bites. I dessa fall belyses repetitionen av frågor som ett sätt att ställa om frågorna med en något annan formulering för att på så sätt försöka framkalla ett mer, för inslaget, passande svar. I livesituationer belyses publikens inverkan då frågerepetitioner kan användas för att tydliggöra svarsundvikanden som på så sätt visas upp för en dömande publik. Det ska påpekas att denna möjlighet även finns i icke-live-intervjuer i sådana fall där det finns tid att visa upp längre utdrag ur intervjun och således visa på ett systematiskt svarsundvikande (Ekström & Fitzgerald 2013:5ff).

Slutsatsen blir att repeterade frågor är en effektiv maktdemonstration i live-intervjuer, medan frågorna lättare ignoreras i icke-live-situationer där intervjun kommer att redigeras i efterhand. Det omvända gäller repeterade svar, där svarsrepetitioner i icke-live-situationer ifrågasätter journalistens professionella roll, medan de i live-sammanhang blir en farlig väg att gå för den intervjuade, då dennes trovärdighet kan ifrågasättas (Ekström & Fitzgerald 2013:13).

I Uppdrag Granskning fall är intervjuerna gjorda i icke-live-situationer, men syftar inte till att få fram sound-bites utan med avsikten att skildra längre delar av intervjuerna. Således skulle intervjuerna kunna jämföras med både icke-live-intervjun och live-intervjun. Eftersom det inte finns någon närvarande publik utspelar sig maktpositioneringen mellan den intervjuade och intervjuaren, utan någon tredjepart som fysiskt finns med och påverkar stämningen. Å andra sidan används längre oklippta sekvenser av intervjun och det finns därmed stor risk att den intervjuade ses som oprofessionell vid svarsundvikanden om intervjuaren belyser dem med frågerepetitioner.

I uppsatsens analysenheter förekommer frågerepetitioner på en rad ställen, men strategin används allra tydligast under Mattissons intervju med Tobias Billström.

Ex 1 (ur "Där friheten är större")

- M:** Tobias Billström migrationsminister hur reagerar du när du hör din partikollega säga EN sak utåt, men, ha en helt annan agenda, när dörren är stängd?
- B:** Jag tycker de att man måste ta å vrida å vända lite på den här frågan för när jag har lyssnat på de här inslaget så är de ju KLART att Vellinge kommun har ju nu bestämt sig för å ta emot, ensamkommande barn vilket jag e väldigt glad över. Å slutresultatet kommer säkert bli att man gör det=
- M:** Mm men hur reagerar du när du hör att en sak säger dom ju utåt att vi SKA ta emot dom här fem till åtta barnen under ett år. Men INÅT säger man att, några gruppboenden blir det inte?
- B:** Nej jag utgår från att man kommer infria dom löftena som man har man har tecknat ett avtal med migrationsverket om å ta emot ensamkommande barn å så kommer det säkert också å bli. Jag vet ju att Vellinge kommun har, långt gångna förhandlingar om familjehem och, misslyckas dom är jag övertygad om att man kommer gå över till dom andra modellerna de är, mitt bestämda intryck att avtalet kommer å infrias.
- M:** Mm men hur/ hur reagerar du på att dom säger att, några gruppboenden blir det inte HÄR för det är ändå nånting som migrationsverket själva säger, är väldigt framgångsrikt?
- B:** Jag konstaterar att Vellinge kommun har långt gångna planer på å framförhandla, familjehem och jag övertygad om att man kommer å lyckas me det {och gör man inte...

Här visar Mattisson, med all önskvärd tydlighet, att hon vill höra Billströms reaktion på att Vellingemoderaterna har en offentlig hållning i frågan om flyktingmottagande som inte överensstämmer med deras uttalanden bakom stängda dörrar. Fast lika klara som Mattissons frågeintentioner är, lika uppenbart är det att Billström varken vill eller tänker uttala sig om Vellingemoderaternas inofficiella åsikter. Varpå Mattisson alltså väljer att gå på gång upprepa sin ursprungliga fråga istället för att exempelvis öppet kritisera Billströms ideliga svarsundvikanden. I jämförelse med Ekströms studier (2013) skulle här kunna påvisas att Billström genom svarsrepetitioner får ett maktövertag i intervjusituationen, då det inte finns någon fysisk publik som i rollen av tredje part kan döma de svar eller frågor som ställs. Samtidigt ger möjligheten till att redigera intervjun i efterhand, samt programmets längd och utformning, Mattisson ett övertag på så sätt att hon har möjlighet att visa upp svarsundvikande repetitioner på ett för henne fördelaktigt sätt och på så sätt återta makten över intervjus utkomst och tittarnas tolkning.

Ett annat exempel på en frågerepetition finns i Josefssons intervju med Karl Swartling, VD på Sjätte AP-fonden.

Ex 2 (ur: "Jultomten i Sundsvall")

- J:** Hur ser du på de? Att ni har en styrelseordförande som negligerar de här? Han ser inget stötande inget olämpligt, inga problem.
- S:** 1 → Ehj dom uttalandena får stå för honom.
- J:** 2 → Ja va säger du om de då?

S: Jag säger just att dom uttalandena får stå för honom va vi kommer göra nu eller redan har börjat göra, de e att vi tillsammans med den andra ägaren, andra AP-fonden, tar exakt den här diskussionen. Hur ordförandeskap och styrelsens sammansättning e en/ de e en av dom viktigaste ägarfrågor som vi har. Å, den jobbar vi med nu, vi behöver utvärdera den, å vi behöver tillsammans med andra AP-fonden komma överrens om hur den här styrelsen ska va sammansatt.

Här ser vi hur Swartling först väljer att inte svara på frågan om styrelseordförandens lämplighet (se första pilen). Josefsson upprepar därför sin ursprungliga fråga med en kortare och mer koncis formulering för att trots allt framtinga ett svar (se andra pilen). Och taktiken kan anses vara framgångsrik. I sitt svar på Josefssons repeterade fråga förklarar nämligen Swartling hur ägarna i Norrporten börjat titta på styrelsens sammansättning, han medger därmed att ordföranden kan komma att ersättas och indirekt kan hans svar läsas som en sorts kritik mot ordföranden. Detta delvis tillmötesgående svar är särskilt intressant mot bakgrund av Ekströms observationer att repeterade svar sällan leder till ett annorlunda svar.

5.3.3 *Bestridande som motverkas av tredje part*

Två av studiens analyserade intervjuer innehöll fler än en intervjuperson. Vid dessa intervjuer kunde det observeras att det blev svårare för intervjuaren att kontrollera agendan för intervjun. Bland annat beroende på att intervjuaren inte hade samma möjlighet bemöta och kritisera agendaförskjutningar från intervjupersonerna i samma utsträckning som vid de övriga intervjuerna.

Ett exempel på denna svårighet för intervjuaren återfinns i Josefssons intervju med Erik Röste och Niklas Carlsson från det norska respektive svenska skidförbundet. Josefsson visar upp en graf som tyder på att blodvärdena var onaturligt höga för svenska och norska längdskidåkare under nittioalet.

Ex 1 (ur: "Blodracet")

- J:** Ni har väl sett dom här? Hur förklarar ni de att de går upp HELA tiden under nittitalet?
- S:** 1 → Nämen de/ de e ju som forskningen också ha/ ha framlagt att de finns studier som/ som pekar på att, under nittitale så, de ä ingenting {inom längsk...
- J:** 2 → [Jamen nu
pratar vi om svenska och norska, {skidåkare...
- N:** 3 → [Ja for nord-
mennen sin del så satset vi veldig hardt på høydetrening, gjennom hele eh nittitale.
{Eh:
- J:** 4 → [Ja,
men det går ju inte å förklara, genom naturligt sätt säger ju. Bengt Saltin {ni hör ju...
- N:** [Ja nei, å
de tar vi sterkt avstand fra. Eh: der ä vi uenig me Bengt Saltin.

Här ser man först hur Carlsson börjar beskriva den generella situationen för längdskidsporten under nittioalet istället för att tala om situationen för svenska och norska åkare specifikt (se första pilen). Josefsson avbryter då Carlssons tur med att påpeka att det var svenska och norska åkare han var intresserad av (se andra pilen). Men innan Carlsson får chansen att bemöta Josefssons upprepning av frågan bryter Röste in och stjälar svarsturen (se tredje pilen). Josefsson väljer därefter att bortse från att Carlsson fortfarande inte svarat på vad han tycker om blodvärdena för de norska och svenska åkarna. Istället riktar han sin nästa fråga till Röste (se fjärde pilen), vilket i förlängningen innebär att Carlsson slipper besvara Josefssons fråga.

5.3.4 Gå vidare till nytt ämne

En annan strategi som förekommer ofta i studiens material vid agendaförskjutande svarsturer är att intervjuaren helt enkelt introducerar ett nytt ämnesmässigt spår. Istället för att på olika sätt bestrida intervjupersonens agendaförskjutning (genom öppet kritiserande eller upprepning av frågor) väljer alltså intervjuaren vid dessa fall att gå vidare med en helt ny fråga, vilket innebär att intervjupersonens agendaförskjutning får stå oemotsagd. Samtidigt innebär denna strategi att intervjuaren ändå bortser från den nya agenda som intervjupersonen försökt introducera i intervjun. På så vis kan man kanske beskriva situationen som ett sorts ”dött lopp” i kampen om agendan för intervjun mellan intervjuaren och intervjupersonen.

Ett exempel på denna strategi återfinns i Josefssons intervju med Karl Swartling.

Ex 1 (ur: ”Jultomten i Sundsvall”)

- J:** Du sa att ni, ägarna har inte fått tillräckligt genomslag för eran policy. Kan du berätta för, pensionärerna tittarna, vad ni aktivt har gjort då, för att hindra att de här skulle ske?
- S:** Asså jag kan inte, beskriva alla skeenden som ha varit innan jag började på sjätte AP-fonden. Jag kan konstatera att, den grundsyn som vi står för å som jag står för nämligen att i ett bolag som ägt till hundra procent av det allmänna pensionskapitalet. Så, eh, finns inget utrymme för excesser.
- J:** 2 → Du ser i reportaget ordförande Jan Kvarnström.
- S:** Mmh=

Här hänvisar Swartling till sin begränsade tid som VD när han får frågan vilka konkreta åtgärder sjätte AP-fonden gjort. Istället för att besvara den ursprungliga frågan avslutar Swartling sedan sin svarstur med att börja tala om sin och sjätte AP-fondens ”grundsyn” (se första pilen). Men istället för att utkräva Swartling på ett svar kring den ursprungliga frågan väljer Josefsson att gå vidare med ett nytt ämnesmässigt spår för sin nästa fråga (se andra pilen).

5.3.5 Godkännande av agendaförskjutning

Den sista strategin som studien identifierat vad gäller hanteringen av agendaförskjutande svarsturer är intervjuarens godkännande av dessa förskjutningar. Tidigare i uppsatsen har det konstaterats att intervjuaren har en starkare agendamaktposition jämfört med intervjupersonens dito. Vidare har vårt resultat visat att intervjupersonerna, trots det nämnda maktunderläget, har en benägenhet att ändå försöka påverka intervjuens agenda på olika sätt. Därför är det särskilt intressant att studera de tillfällen där intervjupersonernas försök till agendaförskjutningar faktiskt godkänns av intervjuaren.

Godkännande av agendaförskjutningar förekommer på flera ställen i studiens material. Ett sådant exempel går att finna i Josefssons intervju med Erik Röste och Niklas Carlsson.

Ex 1 (ur: ”Blodracet”)

- J:** <Mh:> [Erkänd inom
1 → ert eget skidförbund internationellt jag menar de
- K:** <Helt klart å han har gjort ett otroligt jobb>
- J:** e ju ERA experter vi pratar {om:
- R:** 2 → [Men
viss SVT velger å publisere de her. Eh, på tross av di, eh: va si feilkilder som nå ha å avdukets, på tross av di kommentarerna som Rasmus eh Damsgaard, så/ så velger man og publisere, ein/ ett program, som rammer en rekke uskyldia mennesker. DE er ein stor å ein feilakti anklaging.
- J:** 3 → Men de ä väl inte konstigt att eh, vi som eh: journalister, när vi får tag i dom här

uppgifterna som ÄR, {eh: onorma...

R: [Me di feilkilder
som er der! Me di feilkilder som er {der...

J: <Ja:> [Ja, ja,
men de e ni/ ni får ju säga de att de kan finnas felkällor, så de e väl inte konstigt, e väl
vår uppgift! De e väl bättre NI hade tagi fram dom här iställe för att vi som eh
journalister ska plocka fram de?

Här försöker Josefsson först förklara hur trovärdig den expert som kommer till tals i reportaget är (se första pilen). Men hans frågetur avbryts av en tydlig agendaförskjutning från Röste – som inte tänker diskutera den aktuella expertens trovärdighet utan istället går till hårt angrepp mot Uppdrag Granskningens beslut att publicera reportaget överhuvudtaget (se andra pilen). Röstes tur går närmast att läsa som ett hot: *Om SVT väljer att publicera, trots de felkällor som avtäckts, så väljer man att publicera ett program som kommer att drabba många oskyldiga*, säger han. Således lägger Röste över ett ansvar på SVT och försöker vända den ansvarsutkrävande intervjun till att bli ansvarsutkrävande jämt mot Josefsson istället. Vad som sedan sker är att Josefsson väljer att gå i försvarsposition och försöka rättfärdiga Uppdrag Granskningens arbetsmetoder (se tredje pilen), med andra ord accepterar Josefsson den agendaförskjutning som Röste introducerat i intervjun. Även de efterföljande replikskiftena följer samma mönster, med Röste som den ansvarsutkrävande parten och Josefsson som den försvarande. Denna situation är helt unik i studiens material, såtillvida att intervjupersonen tar över rollen som frågeställare, och den skulle vara intressant att studera vidare.

Nästa exempel på godkännande av agendaförskjutning är hämtat från Mattissons intervju med Göran Annerén, professor i genetik.

Ex 2 (ur: "Den förbjudna frågan")

M: [Mm. Men du säger att du skulle, avråda dina egna barn från å gifta sej
me en kusin men däremot, så e de här ingenting som du tycker att socialstyrelsen ska
kommunicera om, varför inte?

A: Jaa asså, eh, om vi nu: h/ha bestämt oss att försöka följa, eh: socialstyrelsen eller
WHO och den här, att/att, de e inte fel att gifta sig me en kusin de e självklart vi ska
1 → informera, om riskerna. Va e då risken om vi har två stycken kusiner så säger man de e
fördubblat men vi pratar om att, man går, från, nittiåtta procents friska barn till
nittisex procents friska barn.

M: 2 → Men e de ett skäl menar du, asså de här e ju ändå en risk, en betydande risk säger

A: <Jaa...> < visst, ja

M: forskarna i reportaget

Annerén gör här först en ansats till att besvara frågan men väljer sedan att förskjuta sin svarstur mot ett nytt ämnesmässigt spår. Vad Mattisson vill ha svar på är *varför* Annerén inte tycker att socialstyrelsen ska prata om riskerna med kusingifte. Efter sitt inledande vacklande svar på den frågan börjar Annerén istället prata om *vilka* riskerna är och man kan därför tala om en *post-answer agenda shift* från hans sida (se första pilen). Mattisson väljer därefter att gå vidare med Anneréns uppgift om hur stora riskerna med samsläktade graviditeter egentligen är (se andra pilen). Där kan man alltså hävda att Mattisson accepterar Anneréns agendaförskjutning (från socialstyrelsens informationsansvar till riskerna med samsläktade graviditeter).

Ett sista exempel på godkännande av agendaförskjutning är hämtat ur Mattissons intervju med polischefen Bengt Svenson.

Ex 3 (ur: "Tjuv och polis")

- M:** Dom fallen vi har tittat på, å de e ju ett MINIMUM under dom här fem åren, e ju över åttifall å över trehundrausen kronor, som skattebetalarna sen har fått betala för de här, hur/hur känns de för dej å höra de här?
- S:** <mm>
Naj de e/ja e besviken på att höra att vi har sånna anställda inom/inom vår verksamhet, men jag tycker att man kan, kräva mera utav dom/de sätt vi hanterar dom här sakerna på, vi måste minimera dom här riskerna för att saker å ting eh försvinner, och brott som begås utav polisanställda, de/e, sänker polisens förtroende,
- 1 → men kolleger, blir/e oehört irriterade på de här, man ska veta, att polisen till, nästintill, nitti/n/ti nittinie procent e naturlitvis ärliga.
- M:** 2 → Hur kan du veta de?

Här vill Mattisson höra vilka känslor Svenson har inför det faktum att hans anställda stulit flera hundratusen kronor under de senaste fem åren. Svenson börjar sin svarstur med att besvara frågan men sedan ger han sig in i en *post-answer agenda shift* då han säger att 99 procent av alla poliser faktiskt är ärliga (se första pilen). Rimligen försöker han därigenom förminska den kritik mot polisen som förs fram i reportaget och därför blir det viktigt för Mattisson att bemöta detta uttalande. I sin följande fråga väljer följaktligen Mattisson att ställa Svenson till svars för sin statistikuppgift (se andra pilen). Värt att notera är att Svenson i de nästföljande replikskiftena tvingas erkänna att han inte har några egentliga belägg för att 99 procent av alla poliser är ärliga. Med andra ord kan man hävda att Svensons lyckade agendaförskjutning visade sig vara ogynnsam för honom i slutändan.

5.4 Reportagens inflytande över intervjusituationen

En intervju är alltid beroende av en större kontext som påverkar samtalet på en rad olika sätt. Det kan handla om allt från miljömässiga förutsättningar såsom luftens temperatur eller intervju lokalens storlek till rent personliga omständigheter såsom intervjudeltagarnas tidigare relation eller intervjuarens morgonhumör.

Vid en intervjuanalys är det givetvis svårt, för att inte säga omöjligt, att ta alla dessa omständigheter i beaktan eftersom kontexten för intervjun tenderar att vara flyktig och svår att definiera. Som publik går det helt enkelt inte att känna till alla villkor som påverkar en intervju.

Just med tanke på detta problem är det av intresse att studera denna uppsats specifika urval av intervjuer. Urvalet består nämligen av ansvarsutkrävande intervjuer som är placerade i direkt anslutning till ett längre granskande reportage. Intervjuns deltagare har sett reportaget och syftet med intervjun är att hantera den verklighetsbeskrivning som presenterats däri. Sådillvida går det att hävda att villkoren för denna studies urval av intervjuer är sällsynt begränsade.

Den verklighetsbeskrivning som reportaget formulerar är generellt sett kritisk mot intervju personen och presenterar därmed ett problem för denne. Frågorna syftar ofta tillbaka till reportaget, antingen genom att konkret ta upp fakta som har framkomit i frågornas inledning, eller genom att referera till reportaget och fråga efter den intervjuades känslor och åtgärdsplaner i förhållande till den verklighetsbild som presenterats. Intervju personen måste således hantera denna verklighetsbeskrivning. I intervjuerna går det att urskilja ett antal olika sätt på vilka intervju personerna hanterar reportagens verklighetsbeskrivningar. I följande avsnitt kategoriseras dessa.

5.4.1 Att fullständigt acceptera

Ingen av de intervjuade personerna i studiens analysenheter går fullständigt med på den verklighetsbeskrivning som reportagen ger. I Mattissons intervju med polischef Bengt Svenson kan sägas att intervjupersonen till stor del accepterar reportagens verklighetsbeskrivning, men han motsätter sig fortfarande vissa påståenden som intervjuaren presenterar.

Ex 1(ur "Tjuv och polis")

- M:** 1. → De verkar ju också relativt RISKFRITT. Att som polis, eller polisanställd, ta, pengar, smycken kontanter eh: mobiltelefoner: för de e ju ingen som åker dit på de, de e ju väldigt få, ja ha bara sett en polisanställd, å en polisman under som här åren
- S:** 2. → Mhm, de e naturligtvis inte riskfritt å/ de ska definitivt inte vara riskfritt, poliser ska

I exemplet ovan framgår det att Svenson inte fullständigt accepterar Mattissons verklighetsbild. Även om han i den övriga intervjun inte motsäger den fakta som framkommit så distanserar han sig från starka ord så som riskfritt.

5.4.2 Att delvis acceptera

I studiens material kunde en strategi observeras där valda delar av intervjuarens – och i förlängningen det kritiska reportagens – verklighetsbild accepterades av den intervjuade. Exempel går att finna i Mattissons intervju med Tobias Billström.

Ex 1 (ur "Där friheten är större")

- B:** Jag tycker de att man måste ta å vrida å vända lite på den här frågan för när jag har lyssnat på de här inslaget så är de ju KLART att Vellinge kommun har ju nu bestämt sig för å ta emot, ensamkommande barn vilket jag e väldigt glad över. Å slutresultatet kommer säkert bli att man gör det=

Genomgående i intervjun bemöter Billström frågorna med att endast tala om de positiva aspekter som tagits upp i reportaget. Således går han med på de delar av verklighetsbeskrivningen som är fördelaktiga. Citatet ovan är Billströms första svar i intervjun och med formuleringar som "*vrida å vända lite på den här frågan*" visar han tydligt att hans svar kommer att vridas åt ett, för Billström, behagligt håll.

Sätter man Billströms uttalande i förhållande till teorin om *framingeffekter* (Nord 2012:327ff), det vill säga hur en aktör kan påverka publikens synsätt genom att enbart belysa valda delar av verkligheten, så framstår detta som en väl uttänkt strategi. Problemet för Billströms del uppstår då hans verklighetsurval används i en kontext där tittarna redan presenterats en annan verklighetsbild. Att han förmedlar ett selektivt urval blir då tydligt, och eftersom intervjun är baserad på det granskande reportaget framstår hans förnekande av journalistens verklighetsbild som ansvarsflyende.

Ytterligare exempel återfinns i reportaget om längdskidåkarna och deras möjliga doping under nittiotalet.

Ex 2 (ur "Blodracet")

- S:** Å att de e vissa värden, som framkommer är/ som e väldigt anmärkningsvärda. De tycker vi helt klart. Dom värden som dom svenska å norska eh åkarna ligger på tycker vi ligger i en/ en/ den kunskap som vi har fått av experter e fullt möjligt å uppnå på naturliga sätt.

Niklas Carlsson, ordförande för svenska skidförbundet, accepterar här vissa delar av Josefssons verklighetsbeskrivning. Han anser exempelvis att det hände saker på 90-talet inom längskidsporten som han och förbundet inte vill stå för. Däremot menar han att svenska och norska skidförbunden är oskyldiga. Han ger ingen alternativ förklaring till höga blodvärden men avslutar med att säga att de eventuellt kan behöva titta vidare på hur det sett ut. I den mån han undviker frågorna är det genom att svara svävande och plocka upp resonemanget på ett övergripande och mer generellt plan. Det går dessutom att hävda att Carlsson får god hjälp i sitt svarsundvikande av Josefsson, som vid flera tillfällen avbryter honom innan han givits tid att besvara frågan ordentligt. I denna intervju ser ansvarsutkrävandet något annorlunda ut då det är två personer som står till svars. Att Carlsson har möjlighet att enbart delvis gå med på verklighetsbeskrivningen och framstå som trovärdig beror troligen på att norrmannen Erik Röste är mer stridbar och turerna till större del går mellan Röste och Josefsson.

Carlssons sätt att svara kan jämföras med Billströms. Båda två väljer att enbart delvis acceptera reportagens verklighetsbild. Billström gör detta mycket tydligt, då han upprepar i princip samma meningar om och om igen och hårdnackat håller fast vid sin version. Carlsson glider snarare undan ansvaret genom att delvis gå med på Josefssons beskrivning och hålla sig till en mjukare och mer diplomatisk framtoning. Billström går enbart med på de för honom positiva delarna av intervjun, Carlsson går med på vissa delar och förnekar andra, vilket gör hans resonemang svåra att hänga med i eftersom han inte klart tar ställning åt något håll.

5.4.3 Att tillsynes acceptera

I reportaget om Norrporten går Karl Swartling tillsynes med på Josefssons verklighetsbeskrivning. Han håller med om att reportaget är stötande och anser att det ger en rättvisande bild av situationen. Samtidigt arbetar han under intervjun med att underminera bilden av sig själv som ansvarig, med hjälp av ordval och utvecklingar från frågorna.

Ex 1 (ur "Jultomten i Sundsvall")

- S:** Den eh bild som eh målas upp i reportaget tycker jag e oacceptabel. Eh: den e delvis direkt stötande. Eh: den visar en kultur som INTE ligger i linje med dom värderingar å den etik som vi på sjätte AP-fonden vill stå för. Eh: och eh de behöver vi rätta till.
- J:** Den BILD vi ger säger du, va e din uppfattning då om eh, e de en riktig bild vi ger eller e de en förvanskad bild eller va menar {du
- S:** [Nej,
de e inte en förvanskad bild. De/ de ger en/ jag tror att de saker i en/ en bra bild av den typ av reser och eh, eh, exempel som ni tar upp=

Här visar Swartling med tydlighet att han accepterar reportagets verklighetsbeskrivning. Samtidigt använder han sig av ordet "stötande" som skapar distans till missförhållandet. Han ställer sig således på pensionärernas och tittarnas sida. Han anser att det som har hänt är stötande, det vill säga han står utanför skeendet och blir stött av vad som visas upp. På så sätt blir han svår att anklaga i och med att han redan ställt sig på de upprördas sida. Som tittare får du en känsla av att det här är en person som tar på sig ansvar. Samtidigt använder Swartling genomgående i intervjun ord som distanserar honom själv från ansvaret. I exemplet nedan diskuteras vilken kontroll AP-fonden, som Swartling är VD för, haft på bolaget Norrporten.

Ex 2 (ur "Jultomten i Sundsvall")

- J:** 1. → Ah men du säger att ägarna ni har inte haft tillräcklig kontroll. I TIO ÅR har ni ÄGT de här bolaget, FULL insyn, fulla möjligheter att påverka, de e ju de ni ska göra.
- S:** 2. → Ehj ja sa inte att vi inte hade haft tillräcklig kontroll, men jag konstaterar att, här har uppenbarligen inte ägarna, haft genomslag i att se till att den här kulturen inte
- S:** 3. → uppstår.
- J:** 4 → Du sa att ni, ägarna har inte fått tillräckligt genomslag för eran policy. Kan du berätta

för, pensionärerna tittarna, vad ni aktivt har gjort då, för att hindra att de här skulle ske?

S: Asså jag kan inte, beskriva alla skeenden som ha varit innan jag började på sjätte AP-fonden. Jag kan konstatera att, den grundsyn som vi står för å som jag står för nämligen att i ett bolag som ägt till hundra procent av det allmänna pensionskapitalet. Så, eh, finns inget utrymme för excesser.

I exemplet syns hur Swartling återigen distanserar sig från ansvaret. Han talar om ägarna som en grupp han själv inte inkluderas i när de omnämns i negativa sammanhang (pil 3). Men när man däremot talar om framtiden inkluderar han sig själv i gruppen (pil 2). Intressant är att se den kamp om inkluderingen som sker mellan Swartling och Josefsson. Josefsson inleder med att inkludera Swartling i ansvaret genom att säga ”ägarna ni”. Swartling distanserar sig genom att hävda att ”ägarna” inte haft tillräckligt genomslag (pil 3), varpå Josefsson återigen inkluderar Swartling genom att omnämna gruppen som ”ni, ägarna” (pil 4). Viktigt att ha med sig in i detta resonemang är att Swartling enbart varit VD för sjätte AP-fonden i ett knappt halvår och således kan tänkas exkludera sig från gruppen av denna anledning.

5.4.4 Att inte acceptera

I reportaget om längdskidåkning väljer den norska representanten, Erik Röste, att inte acceptera journalistens verklighetsbild.

Ex 1 (ur “Blodracet”)

N: Ja vi sier akkurat den samme nå. Eh, vi sier att eh, norske å svenske skiåkere har ikke jukset. Eh: vi har praktisert full åpenhet, vi har praktisert de/ vi har ingenting å skjule. Å: de vi har sett i den dokumentarn som ska vises på svensk TV i dag, den inneholder feil. Eh: å de ä noe vi ikke kan stå inne for.

Erik Röste, ordförande Norges skidförbund, tar med tydlighet avstånd från reportaget och menar att det bygger på felaktiga uppgifter. Han och Josefsson hamnar sedermera i en debattliknande turordning.

5.5 Det betingade samtalet

I avsnittet om frågekonstruktion (5.1.3) infördes begreppet betingade frågor. Där avsågs frågor som var konkret betingade av påståenden i samband med frågan. Många av dessa frågor kunde ses som ledande då de betingande påståendena var kritiska och förväntade sig en skulderkännande reaktion. Denna tendens var konkret och påtaglig. Dock fanns ytterligare en tydlig tendens gällande betingning i materialet. Då intervjuerna som denna uppsats studerar är ansvarsutkrävande i förhållande till det kritiska granskande reportage som alla intervjuens deltagare sett, kunde det konstateras att alla frågor i materialet kunde ses som betingade i någon mån. De var betingade av den kritiska bild som reportaget visat upp och intervjupersonens roll som ansvarig.

I exemplet nedan visas första frågan ur Mattissons intervju med rikspolischef Bengt Svenson.

Ex 1 (ur ”Tjuv och polis”)

M: 1. → När vi träffades, i stadshuset i somras så sa du så här att om man ska bli en bra polis, så måste man få, allmänhetens förtroende,
2. → vilken bild av polisen tycker du att man får när man har sett de här?
S: Man ska ha ett stort förtroende för polisen, eh: men när ja ser de här så bli ja besviken på hur vissa uppträder, oche eh: men förtroende för polisen fi/f/finns inge skäl att inte ha ett högt förtroende polisen, men inom polisen finns de dom som ma, inte kan ha ett full förtroende för...

I exemplet ovan är frågan mycket tydligt betingad av det granskande reportaget. Mattisson syftar tillbaka på det genom att ställa frågan ”*vilken bild av polisen tycker du man får när man sett de här?*”. Vilket blir nästintill en retorisk fråga då reportaget inte kan ses som fördelaktigt för polisen. Svenson svarar även enligt förväntan att han blir besviken. Således skulle man kunna se betingning på två olika nivåer. På en första mikronivå finns betingningen konkret i form av påståenden innan själva frågan (pil ett). På en andra makronivå kan hävdas att alla frågor som ställs i vårt urval av intervjuer är betingade av det granskande reportage som intervjuens deltagare precis har sett. Mikronivån är alltså den betingade frågan och makronivån är det betingade samtalet.

Denna betingning återfinns även i mindre tydliga exempel, som nedan där Josefsson ställer en fråga om framtiden till Norrportens VD Karl Swartling.

Ex 2 (ur ”*Jultomten i Sundsvall*”)

J: Så vad händer nu konkret?

Detta är en tillsynes avskalad och öppen fråga om hur framtiden kommer se ut. Men när frågan ska besvaras gör den det i förhållande till ett kritiskt granskande reportage. Frågan är således betingad av det tidigare reportaget och förväntar sig därmed att det ska ske förändringar i framtiden.

Sammanfattningsvis så innebär den ansvarsutkrävande intervjusituationen tillsammans med det föregående reportaget att samtliga frågor i intervjuerna är att betrakta som betingade. Därmed blir många frågor mer eller mindre ledande eftersom de förväntar sig en reaktion i förhållande till den bild som reportaget målar upp.

– 6. Slutsatser och diskussion –

6.1 Om makten över agendan

Denna uppsats har visat att intervjuarens agendamakt är synnerligen stark i den genre av intervjuer som studerats – nämligen ansvarsutkrävande intervjuer som sker i anslutning till ett kritiskt granskande reportage. Bland annat beror detta på att intervjuaren kontrollerar det reportage som utgör intervjuens fond och därmed kan sägas ha privilegiet av att definiera den verklighetsbeskrivning som intervjun är underkastad. Dessutom visar studien att intervjuarens överlägsna makt över agendan upprätthålls genom strategiska frågekonstruktioner.

Vidare visar studien att intervjupersonerna har en stark benägenhet att på olika sätt försöka påverka intervjuens agenda trots deras tillsynes underlägsna maktposition. Dessa försök till agendaförskjutningar uttrycks genom varierande grader av svarsundvikanden och avståndstaganden från ansvaret.

Tidigare forskning har slagit fast att agendaförskjutningar i form av delvis tillmötesgående svar, så kallade *pre- och post-answer agenda shifts*, i högre utsträckning tillåts av intervjuare jämfört med andra svarsmetoder för agendaförskjutningar i intervjuer (Greatbatch 1986:454). Men studien finner inget direkt stöd för den tesen i materialet. Dock skulle det krävas en mer detaljerad transkribering av intervjuerna samt en mer ingående analys för att helt kunna utesluta ett sådant samband. Resultaten indikerar däremot att Janne Josefsson har en större benägenhet att acceptera agendaförskjutningar i form av fullständiga svarsundvikanden än Karin Mattisson, vilket eventuellt är ett resultat av att Josefsson tenderar att lämna den systematiserade intervjuformen oftare än Mattisson.

6.2 Om frågekonstruktion

Generellt kan man konstatera att öppna frågekonstruktioner förekommer oftare än slutna frågekonstruktioner i studiens material. Men trots att intervjuarnas frågor tenderar vara öppna så är de oftast konstruerade på sådant sätt att intervjupersonernas svarsmöjligheter är begränsade.

Resultaten visar att intervjuarna i hög utsträckning försöker styra intervjupersonernas svar, dels genom ledande frågekonstruktioner men framförallt genom tillsynes neutrala frågekonstruktioner som betingas av ledande påståenden inom ramen för frågeturen. Intervjuarnas tendens att använda sådana betingade frågor var särskilt intressant eftersom metoden fick intervjuaren att framstå som objektiv samtidigt som frågorna i allra högsta grad var ledande.

Beträffande slutna frågekonstruktioner fanns två tydliga tendenser i materialet. Dels kunde konstateras att sista frågan i intervjuerna oftast var slutna. Denna tendens tolkades som att intervjuaren genom denna metod försökte dra intervjuens huvudfråga till sin spets och förhoppningsvis få ett rakt svar på ansvarsfrågan som en avrundning på intervjun. Den andra tendensen i materialet beträffande slutna frågor var att dessa användes som ett verktyg vid frågerepetitioner. Vid de fall intervjupersonerna undvek att svara på öppna frågor fanns en tendens hos intervjuarna att övergå till slutna frågor om samma ämne för att därigenom precisera de öppna frågorna och begränsa intervjupersonens möjligheter till svarsundvikanden.

Vidare fanns en tydlig tendens hos Josefsson att i hög grad använda sig av kommentarsuppmående påståenden som frågekonstruktion, medan Mattisson endast använde frågetypen vid några enstaka tillfällen. I intervjuerna fanns några exempel när de kommentarsuppmående påståendena gjorde att intervjuaren tappade kontrollen över agendan då den intervjuade kunde byta ämne utan att detta sågs som svarsundvikande. Samtidigt tenderade intervjupersonerna att i en klar majoritet av fallen hålla sig till de ämnen som intervjuarna introducerade. Dock bör det tilläggas, då det i dessa fall inte fanns en tydlig fråga att förhålla sig till, att det var svårt att avgöra huruvida intervjupersonen gjorde

agendaförskjutningar eller inte. Men sammanfattningsvis kan man ändå konstatera att intervjuerna hade en stor makt över agendan även i de fall då intervjuerna bröt mot det konventionella formatet.

En intressant diskussion i förhållande till detta resultat är huruvida intervjuens tydliga ramar gör det lättare att styra agendan över intervjun. Då intervjupersonen sett reportaget kritiska granskning, och är där i rollen som ansvarig för de missförhållanden som visats upp, finns ett behov av att bemöta denna kritik. Således blir det nödvändigt att delge sin syn på saken om de påstående intervjuaren tar upp. Påståenden kan då användas som en strategi för att lägga fram fakta från reportaget och låta intervjupersonen bemöta dem.

6.3 Om svarskonstruktion

I uppsatsen delades materialets svarskonstruktioner in i tre kategorier: *tillmötesgående svar*, *delvis förskjutande svar* och *helt förskjutande svar*. Det kunde konstateras att tillmötesgående svar var sällsynta i materialet – vilket rimligen kunde bero på intervjuernas ansvarsutkrävande karaktär. Vidare kunde urskiljas ett mönster för de tillfällen där tillmötesgående svar gavs. Det visade sig att i princip varje tillmötesgående svar föregicks av en fråga som var mer eller mindre fri från betingande påståenden eller ledande frågekonstruktioner. De frågor som besvarades tillmötesgående var alltså neutrala öppna eller slutna frågor.

Beträffande delvis förskjutande svar påträffades många exempel på svarsturer där *post-* och *pre-answer agenda shifts* användes. Av dessa var *post-answer agenda shifts* betydligt vanligare än *pre-answer agenda shifts*. Vidare kunde konstateras att i princip samtliga *pre-* och *post answer agenda shifts* var dolda.

Vad gäller helt förskjutande svar kunde konstateras att dessa inte var lika vanliga som delvis förskjutande svar i vårt material. Men de förekom ändå i ganska hög utsträckning, i synnerhet i intervjuerna med tydligast ansvarsutkrävande karaktär.

6.4 Vidare diskussion: En idealisk intervjuteknik?

Som påvisats i denna uppsats så har intervjutekniken stort inflytande på vem som innehar makten över agendan och i vilken utsträckning som intervjupersonen kommer att ha möjlighet att genomföra agendaförskjutningar. Således är det intressant att diskutera intervjuteknik. I inledningen av uppsatsen talades om det intervjuideal som finns på journalistutbildningar idag. I resultatarbetet återfanns att detta intervjuideal inte överensstämde särskilt väl med de intervjuer som Josefsson och Mattison genomförde. Frågorna kunde ofta ses som ledande. Öppna frågor användes visserligen i hög utsträckning men oftast var de betingade av ledande påståenden och även stängda frågor hade en framträdande plats i intervjuerna. Således är det av intresse att diskutera det journalistiska intervjuidealet och dess förhållande till de intervjuer som studerats.

Häger menar i sin bok om intervjuteknik att man bör starta med frågor vars förutsättningar journalisten och den intervjuade är överens om. Detta är en premis som kan tyckas vara svår att applicera på det intervjuformat som studerats. Inför dessa intervjuer presenteras nämligen en verklighetsbeskrivning, via ett längre granskande reportage, som vanligtvis är synnerligen besvärande för intervjupersonen. Således kan man säga att det redan i starten av intervjun finns en betydande skillnad mellan Hägers intervjuideal och Uppdrag Granskningens praktik. I Uppdrag Granskningens intervjuer finns redan en given konfliktfylld bild att förhålla sig till medan Häger menar att man till stor del bör undvika konflikter. Vidare är det intressant att diskutera vad syftet med intervjun är. Karin Mattisson menar att de ansvarsutkrävande intervjuerna i slutet av Uppdrag Granskning fyller en viss dramaturgisk effekt genom att erbjuda ett klimax till reportaget. Tittarna får se att någon ställs till svar och att någon får svara på hur det kunde bli såhär (Mattisson, 3 maj 2013) Således kan det finnas ett syfte med konflikten. Samtidigt menar Mattisson i likhet med Häger att öppna frågor är det ideala då de gör att intervjupersonen utvecklar sig och förklarar. (Ibid)

I förhållande till konflikt är det intressant att diskutera de kommentarsuppmanande påståenden som påvisades i resultatdelen. I teoridelen omnämndes Björn Hägers syn på påståenden som han menar leder intervjun mot att anta en mer debattliknande form (*“påstående och egna kommentarer gör att du tappar kontrollen över intervjun”*) (Häger 2007:62). Det kan hävdas att de kommentarsuppmanande påståenden som återfanns i denna uppsats resultat påverkade intervjun till att i större utsträckning bli mer debattliknande. Samtidigt indikerade resultaten att intervjuaren i stor utsträckning hade fortsatt kontroll över intervjuns innehåll även vid användandet av denna frågekonstruktion. Det kan hävdas att de kommentarsuppmanande påståendena i våra resultat handlar om en enskild journalists teknik. Josefsson har ett rykte om att vara en konfrontativ journalist. Att uttala påståenden om hur verkligheten är som intervjupersonen sedan får bemöta kan anses konfrontativt och i delar får även intervjun en mer debattliknande form. Mattisson använder sig av kommentarsuppmanande påståenden i liten utsträckning, men även hennes intervjuer kännetecknas av en konfrontativ ton.

Ytterligare en punkt där Häger och Uppdrag Granskning tydligt skiljer sig åt är i adderandet av påståenden till frågorna. Detta är något som sker frekvent i intervjuerna men ogillas av Häger. Enligt Clayman och Heritage kan sådana påståenden leda till en ökad makt för intervjuaren att styra intervjuns innehåll.

I uppsatsens resultat kunde även konstateras att de frågor i materialet som i störst utsträckning fick tillmötesgående svar var de frågor som mest liknade det frågeideal som tecknats av bland annat John Sawatsky och Björn Häger. Vad som kännetecknade dessa frågor var deras neutralitet. Anledningen till att dessa frågor i högre utsträckning besvarades tillmötesgående var rimligen att frågorna inte presenterade något dilemma för intervjupersonen, det vill säga frågans konkreta konstruktion gjorde inte att intervjupersonen framstod som klandervärd om denne accepterade dess premisser genom att besvara den.

Sammanfattningsvis går det att hävda att vilken intervjuteknik som är idealisk beror på vilket syfte intervjun har. I Uppdrag Granskningens intervjuer kan man exempelvis hävda att det finns ett dramaturgiskt syfte med en konfliktfylld intervju och för att åstadkomma en sådan intervju krävs kanske en intervjuteknik som skiljer sig från Hägers ideal. Å andra sidan visade studiens resultat att frågor i enlighet med Hägers ideal tenderade att oftare bemötas med tillmötesgående svar.

– Källförteckning –

Tryckta källor

Bull, P. (1994) *On Identifying Questions, Replies, and Non-Replies in Political Interviews*. I *Journal of Language and Social Psychology*, vol. 13, no. 2, ss.115-131. Doi: 10.1177/0261927X94132002

Clayman, S. & Heritage, J. (2002) *The News Interview - Journalists and Public Figures on the Air*. Cambridge: Cambridge University Press.

Ekström, M. & Fitzgerald, R. (2013) *Groundhog day - Extended repetitions in political news interview*. I *Journalism studies*. Doi: 10.1080/1461670X.2013.776812

Ekström, M. *Att gå med eller gå emot: Om politikens svarsmetoder i SVT:s partiledarutfrågningar*, Opublicerat kapitel ur kommande bok.

Esaiasson, P., Gilljam M., Oskarsson, H. & Wängnerud, L. (2012) *Metodpraktikan*. Vällingby: Norstedt.

Esaiasson, P., Gilljam M., Oskarsson, H. & Wängnerud, L. (2007) *Metodpraktikan*. Vällingby: Norstedt.

Glenn, P. J., LeBaron C. D., Mandelbaum J. (2003) *Studies in Language and Social Interaction – In Honor of Robert Hopper*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.

Greatbatch, D. (1988) *A turn-taking system for British news interviews*. I *Language in Society*, Vol 17, no 3, ss. 401-430. Cambridge University Press. Doi: <http://dx.doi.org/10.1017/S0047404500012963>

Greatbatch, D. (1986) *Aspects of Topical Organization in News Interviews: The Use of Agenda-Shifting Procedures by Interviewees*. *Media Culture Society*, vol. 8, no. 4, ss. 441-455, Doi: 10.1177/0163443786008004005

Häger, B. (2007) *Intervjuteknik*. Stockholm: Liber.

Merriam, S. B. (1994) *Validitet, reliabilitet och etik i fallstudier* (utdrag). I 'Fallstudien som forskningsmetod' s. 174-188 Studentlitteratur.

Moberg, U. (2010) *Analys av samtal* (utdrag). I Ekström, M. & Larsson, L. (red.) 'Metoder i kommunikationsvetenskap' s. 193-213 Lund: Studentlitteratur.

Nilsson B. (1982) *Samtalsanalys – en introduktion*. (Äldres samtalsvanor 1982:1) Forskningsrapport från sociologiska institutionen, Göteborgs Universitet.

Shehata, A (2012) *Medierna och makten över publiken*. I Nord, L. & Strömbäck, J 'Medierna och demokratin' s. 317-344. Lund: Studentlitteratur.

Strömbäck, J. (2000) *Makt och medier- samspelet mellan medborgarna, medierna och de politiska makthavarna*. Lund: Studentlitteratur.

Internetbaserade källor

Höglund, J.(2012, 25 mars) 'Helena Nyhus avgår' *Göteborgs-Posten*. Hämtad 2013-04-19
<http://www.gp.se/nyheter/goteborg/1.477401-helena-nyhus-avgar>

Media mätning i Skandinavien (2013) Hämtad 2013-04-26 <http://www.mms.se/rapporter-lista/?t=tv>

SVT (2011) hämtad 2013-04-26

http://www.svt.se/ug/omug/20110811095304/sa_har_arbetar_uppdrag_granskning

Muntliga källor

Hansson, Nils (2013-04-11) *Intervju*. Ansvarig utgivare Uppdrag granskning

Mattisson, Karin (2013-05-03) *Intervju*. Programledare/reporter Uppdrag granskning

– Appendix –

Transkribering av ”Blodracet”

- J: Erik Röste, Niklas Karlsson från, norska respektive svenska skidförbundet. Tidigare har ni ju alltid förnekat att andra länder kanske har fuskat, men INTE dom norska skidåkarna inte dom svenska. Vad säger ni nu?
- R: Ja vi sier akkurat den samme nå. Eh, vi sier att eh, norske å svenske skiåkere har ikke jukset. Eh: vi har praktisert full åpenhet, vi har praktisert de/ vi har ingenting å skjule.
- R: Å: de vi har sett i den dokumentarn som ska vises på svensk TV i dag, den inneholder feil. Eh: å de ä noe vi ikke kan stå inne for.
- J: Va säger du Niklas?
- C: Nä mycke av dom data som ni också belyser som helhet har vi ju tagi del av förut att de/ de va, saker som hände under nittitala som vi inte vill stå för som/ som längskidsporten å vi har ju alltid som Erik säger hävda att vi är oskuldfulle. Och me dom lärdomar vi också har nu med dom/ dom felkäller, de ä bara en mätning som man/ man går på i den här undersökningen, de finns också, eh: som Rasmus Damsgaars som en av experterna vari tydlig å påtala ett antal felkäller i/ i era, värden som ni har.
- J: Jo men om du nu kritiserar att de här testet på NÅTT sätt skulle va felaktigt, varför anordnades ett sådant test då, varför säger du att de fel, de har vi ju aldrig hört tidigare?
- C: Nä de/ de va en screening som man använde, man börja lära sig om blodvärdena, eh: och eh, om man tittar på hur det görs idag så är det ju en väldigt väldigt stor skillnad mot dom tester som man gjort där, {de v... (KLIPP?)
- R: [de va
- R: ju ingen laborietest. De va ein SCREENING, ingen dopingtest, de va ein test for å screene de som var, for høye i forholdet till den grens{verdier... (KLIPP?)
- J: [Ja,
- J: så va ni två menar e att testet, e felaktigt?
- C: Nä vi tyck {eh:
- J: [Eller
- J: va menar ni egentligen?
- C: Eh: de ger ju en fingervisning.
- J: Ja:
- C: Å att de e vissa värden, som framkommer är/ som e väldigt anmärkningsvärda. De tycker vi helt klart. Dom värden som dom svenska å norska eh åkarna ligger på tycker vi ligger i en/ en/ den kunskap som vi har fått av eksperter e fullt möjligt å oppnå på naturliga sätt.
- J: De sägs ju i/ eh/ av forskarna i Köpenhamn bland annat, Bengt Saltin, att dom GÅR inte å förklara dom här höga värdena på annat sätt än att man har manipulert med, blodet.
- J: J:
- R: Ja de må vi ta sterk avstand fra. Eh: fordi ä ikke rikti. {Fordi...
- J: [Hur vet

J: du de han e ju professor i detta?

R: Ja, å de må ja si, ja har også vaert trener å fulgte landslage veldig tett på nittitallet, å ja vet va vi gjorde, å ja vet va vi står for. Eh: å de ä ikke manipulerte verdier. (KLIPP?)

C: För oss äre ju svårt som lekmän ire här när vi ha Bengt Saltin som du säger han e professor å dukti å erkänd å vi, ha {också prata

J: <Mh:> [Erkänd inom

J: ert eget skidförbund internationellt jag menar de

C: <Helt klart å han har gjort ett otroligt jobb>

J: e ju ERA eksperter vi pratar {om

R: [Men

R: viss SVT velger å publisere de her. Eh, på tross av di, eh: va si feilkilder som nå ha å avdukets, på tross av di kommentarerna som Rasmus eh Damsgaard, så/ så velger man og publisere, ein/ ett program, som rammer en rekke uskyldia mennesker. DE er ein stor å ein feilakti anklaging.

R: stor å ein feilakti anklaging.

J: Men de ä väl inte konstigt att eh, vi som eh: journalister, når vi får tag i dom här oppgifterna som ÄR, {eh: onorma...

J: oppgifterna som ÄR, {eh: onorma...

R: [Me di feilkilder

R: som er der! Me di feilkilder som er {der...

J: <Ja:> [Ja, ja,

J: men de e ni/ ni får ju säga de att de kan finnas felkällor, så de e väl inte konstigt, e väl vår oppgift! De e väl bättre NI hade tagi fram dom här iställe för att vi som eh

J: journalister ska plocka fram de?

R: Ja:

J: Eller?

C: Ja de ä ju {viktig att...

J: [Jaej hade

J: inte de vart bra om du hade kjent till de varför e...?

R: Ja meh, d/ de der/ de var ju ikke prøver som var beregnet på att man skulle bruke inom forskning eller noen så/ form for etter arbeid. De var ein SCREENING der å da for om man kunde starte i løpe, {eller ikke...

R: om man kunde starte i løpe, {eller ikke...

J: <De va ett blodtest.>

R: De va ein blodtest, ett hemoglobintest basert

J: <Ja, exakt.>

R: på ei enkel liten apparat som man kan stikke i fickan. Eh: å ta me sig på, på, på, på konku/ konkurransen. (KLIPP?)

R: på konku/ konkurransen. (KLIPP?)

J: Ni har väl sett dom här? Hur förklarar ni de att de går upp HELA tiden under nittitalet?

C: Nämen de/ de e ju som forskningen också ha/ ha framlagt att de finns studier som/ som pekar på att, under nittitale så, de ä ingenting {inom längsk...

C: som pekar på att, under nittitale så, de ä ingenting {inom längsk...

J: [Jamen nu

J: pratar vi om svenska och norska, {skidåkare...

R: [Ja for nord-

R: mennene sin del så satset vi veldig hardt på høydetrening, gjennom hele eh nittitalle.

R: {Eh:

J: [Ja,

J: men det går ju inte å förklara, genom naturligt sätt säger ju. Bengt Saltin {ni hör ju...

R: [Ja nei, å

R: de tar vi sterkt avstand fra. Eh: der ä vi uenig me Bengt Saltin.

J: Sen har vi också att eh Bengt Saltin säger att eh: i eh: Kanada nittifem Thunder Bay.

J: Där eh: i stort sett alla dom som tog medalj. Hade, hundrasjuttifem eller högre. Å

J: där va ju norrmän me bland annat å tog medaljer.

R: De va nordmenn me å tok medaljer. Å de ä ein påstande som eh vi ikke kan

R: kommentere for di är eh etter min oppfatning ikke dokumentert. Ja de er rikti att

R: Bengt Saltin eh: kan ha sagt de men. Men eh: de har jeg ikke nå/ de ä ikke nå grunnlagt

R: for måte å kunne påstå de... (KLIPP?)

R: Å de ä ju helt klart att de her va ju tester som va tatt i etterkant av konkurranser, me

R: fare för dehydrering, å altså de e mange feilkilder som måte kan vare me å se

R: resul{tatene...

J: [De e ba,

J: de e bara felkällor hela tiden.

R: Naaj, de e de på ingen måte. Absolutte ikke.

J: Men, {du ser ju sj...

R: [MEN MEN

R: MEN! Men de/ men de som ä viktig för mig å på/ å presisere. De e att vi HAR ikke nå å

R: skjule. Vi HAR hatt åpna kort allti. Å di har ikke hatt manipulerte blodverdier.

J: Internationella skidförbundets EGEN främsta: expert, Rasmus Damsgaard. Han säger.

J: Nu måste de till en sanningskommission av va som hände här, på nittitalet.

R: Ja... Va var de han sa eh Niklas?

C: Ja de blir ju lite grann vilka värden som/ som kommer fram å när man tittar på hur

C: mycket datamassa har vi som EMOT dom här individerna. Å/ å när vi tittar på de här

C: som/ som vi märker så ifrågasätter vi ju dom, FÅ data som ni har. Så vi tycker väl att,

C: de kanskje inte kommit SÅ långt men. Eh: ni kanskje finner ännu mer {data...

J: [Men

J: sanningskommission, de kräver ju HAN som e eran egen expert.

R: Ja men/ men da får ja igen ta som ja sagt mange ganger. Norges skiforbund, å ja ä helt

R: sikker på att samme gæller for svenske/ de svenske skiforbunde, vi har ikke nå å skjule.

R: Vi har hatt/ vi har vart åpna mot åpenhet allti.

J: Ja men e de inte {bra då, me en sannings...

R: [Så de, så de, de er

R: så de. Ja i den grad man på måte kan få noe ut av de. Å ja tror de også ä rikti {som/som

J: [Men det

J: vet man inte innan man {har startat den...

R: [Nej de kan man

R: si. Men de e også/ så rikti dä. Vi/ vi snakker om nån verdier/ vi snakker om ETT eneste/

R: ei eneste konkurranse, asså vi snakker om Lahtis nittennittisju. De ä der vi på måte har

R: verdier fra. Vi snakker ikke om verdier som går över mange år.

J: Jo men de e ju de man ser når man ser den här tabellen hur det stegrar hela tiden

J: blodvärden å sånt där. Men ä ni överens med honom om detta? Ja eller nej?

R: Ja, vi/ for vår del har vi ikke noe å skjule for å ta/ er.

C: Nej inte vi heller, å/ å utifrån att vi har blivi konfretterade me de här eh programmet

- C: nu så äre ju klart i vårt intresse å se eh, vidare på de här de kan ju va att såna åtgärder
C: e nödvändiga.
J: Tack så hemskt mycket. Tack.

Slutgiltigt frågeschema för analyserna

1. Frågeteknik, alltså: Hur är frågorna formulerade?

På vilket sätt används öppna och slutna frågor?

På vilket sätt används dubbelfrågor?

Används ledande frågor? I så fall: på vilket sätt?

Uttrycker reportern instämmande eller är hen tyst?

Används repetitioner av frågor som inte besvarats?

I vilken utsträckning hänvisar frågorna till experters utlåtanden?

På vilket sätt framförs frågorna? (inlindande/konfrontativt/provokativt/förlöjligande)

Används metoden att hänvisa till annan för att bibehålla neutralitet – till vem hänvisas i så fall?

2. Svarsteknik, alltså: Hur är svaren formulerade?

Svarar den intervjuade på de frågor journalisten ställer? Om frågorna undviks, på vilket sätt undviks de?

Hur reagerar den intervjuade på anklagelser? Försöker den intervjuade distansera sig från ansvaret (“skylla ifrån sig”)?

Om och i så fall hur förändras intervjupersonen åsikter under intervjuens gång?

På vilket sätt besvaras frågorna? (inlindande/ ångerfullt/ konfrontativt/ provokativt/ förlöjligande osv.)

Finns det meningar (budskap) som återkommer?

3. Turtagning

Hur följs reglerna för turtagning?

Vem avbryter först?

Hur påverkas intervjun av avbrutna turer?

4. Intervjuens relation till reportaget i helhet

Förekommer intervjupersonen i reportaget?

Vilken roll har intervjupersonen i relation till reportaget?

På vilket sätt hänvisar intervjun till fakta som framkommit i reportaget?

Hur ser den intervjuade på journalistens verklighetsbeskrivning? Och vice versa?